

Lördagen den 26 Februari 1870.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades protokollet för den 16 dennes för- och eftermiddagen.

Herr von Hofsten: Jag anhåller om 14 dagars ledighet, räknad från den 2 instundande Mars.

Denna anhållan bifölls.

Företogs val af sju ledamöter i Särskilda Utskottet för behandling af Herr Palanders motion om reorganisation af rikets sjöförsvär; och befunnos, efter valförrättningens slut dertill hafva blifvit utsedde:

Herr De Maré	med 73 röster.
” Ekman, Carl	” 73 ”
Gefve Hamilton, Henning	” 73 ”
” Wachtmeister, Hans	” 73 ”
Friherre Skogman	” 72 ”
Herr Nisser	” 71 ”
Grefve von Platen	” 71 ”

Företogs val af tre suppleanter i Särskilda Utskottet för behandling af Herr Palanders motion om reorganisation af rikets sjöförsvär; och befunnos, efter valförrättningens slut, dertill hafva blifvit utsedde:

Herr Petre	med 62 röster.
” Gyllenram	” 59 ”
” von Koch	” 33 ”

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 17 och 19 dennes bordlagda Utlåtande, N:o 9, i anledning af väckta motioner om ändring af gäl-

lande stadganden angående skyldighet att deltaga i byggnad och underhåll af tingshus och häradsfängelse.

Herr von Möller: Det är ej första gången Lag-Utskottet fått till behandling emottaga motioner, åsyftande att öfverföra allmänna besvär, som hitintills ålegat jorden, på öfrige medborgare. Allt sedan Lag-Utskottets ordförandes förslag, "att Rikets Ständer måtte i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, med tillkännagifvande att, enligt deras åsigt, väghållningsbesvärets fördelning inom kommunerna borde utsträckas till alla de skattskyldige, anhålla, att Kongl. Maj:t i öfverensstämmelse dermed täcktes låta utarbета och till Rikets näst sammanträdande Ständer framlägga nådig Proposition i ämnet" (Första Kammarens protokoll 1868, 4. p. 196) blef 1865—1866 års Ständers beslut, allt sedan hafva vid de följande riksdagarne motioner i enahanda syftning och med ökad utsträckning blifvit väckta och af Lag-Utskottet behandlade, och tvänne af dem ligga i dag på Kammarens bord.

Kongl. Maj:t, följande Lag-Utskottets ordförandes fingervisning, afgaf år 1868 nådig Proposition rörande vinterväghållningen, efter den allmänna grund, som gäller för uttagande af kommunalutskylder. men Lag-Utskottet visade då ohållbarheten af den föreslagna grunden och afstyrkte den nådiga Propositionen, dervid likväl hemställande om en underdånig skrifvelse, med anhållan "det täcktes Kongl. Maj:t låta tillvägbringa den *utredning*, som erfordrades för bedömande af den föreslagna förändringens verkningar inom de särskilda orterna, och derefter göra den förnyade framställning i ämnet hvartill omständigheterna må kunna föranleda."

Då Lag-Utskottets Betänkande vid 1868 års riksdag inom denna Kammare föredrogs, (jag var då hindrad att tillstädesvara), uttalade tvänne ledamöter af Kammarén den åsigt, att en utjemning af skiljaktigheterna mellan privilegierad och oprilegierad jord, medelst aflösning, borde föregå, innan något öfverförande af den oprilegierade jordens skattebördor på den privilegierade rättsenligt kunde ega rum. Denna åsigt omfattades ej då af Kammarén — frågan gällde då endast vinterväghållningen och den privilegierade jorden inom de conqeterade provinserna.

Mar har nu tagit ett längre steg, då Lag-Utskottet föreslår den allmänna byggnadskyldighetens delvisa öfverförande på all privilegierad jord samt på dem, som erlägga kommunalafgifter.

Väl har Lag-Utskottet medgifvit, att det kan ifrågasättas, att, då befrielse från tingshusbyggnad finnes vederbörande tillförsäkrad i adliga privilegierna den 16 Oktober 1723, § 8, den förevarande frågan sålunda kunde anses vara privilegiefråga och förty borde behandlas i den ordning 114 § Regeringsformen föreskrifver. Lag-Utskottet har äfven förklarad, att lagstiftaren bör framför allt iakttaga varsamhet, då fråga gäller "att till en del öfverflytta en börda från en samhällsklass på andra", det har äfven medgifvit att vissa modifikationerna böra ega rum för de klasser, som i allt fall finge en ökad tunga och hvilkas intresse i Kammarén kunde anses mindre varaktigt än fastighetssegarens

Jag skulle vilja tillägga hvad jag i Lag-Utskottet yttrat, att lika såväl som den rättssökande genom sportlerna deltagar i häradshöfdingarnes aflöning, han äfven borde på enahanda sätt i någon mån bidraga till tingshusets byggande och underhållande.

Med stöd af de i Betänkandet uttalade motiv har Lag-Utskottet hemställt: "att Riksdagen ville uti underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och Riksdagen meddela förslag till sådana förändrade stadganden angående deltagande i byggnad och underhåll af tingshus och häradsfångelse, att dessa åligganden blifva för medlemmarne af tingslagen efter billiga grunder gemensamma."

"Billiga grunder" — är ett uttryck, som klingar väl, men är af en högst elastisk natur. Det *billiga* hvilat icke på den absoluta rättens grund, utan fastmer på tyckets, att ej säga godtyckets!

Jag känner blott en *rättes grund*, då det gäller att på den privilegierade jorden lägga skattebördor, som hitintills ålegat den öfriga, och den är, att aflösa de friheter, som blifvit jordens innehafvare tillförsäkrade, friheter, hvilka alltsedan år 1810 äro begrundade i eganderätten.

Att utan godtgörelse taga så "*småningom*" eller att härvid iakttaga "*varsamhet*" äro åtgärder, hvilka icke från rättsenlig synpunkt kunna försvaras, och dessa åtgärder kunna omskrifvas i ord, hvilka tydligare uttrycka brott mot eganderätten.

I andra länder har man respekterat dylika realprivilegier, i det man åt innehafvaren af privilegierad jord, hvarpå bördor blifvit lagda, hvarifrån de förut varit befriade, — utgifvit ersättning medelst aflöning, och sednast har detta egt rum i Danmark enligt lagen af den 20 Juni 1860.

När ett sådant förslag från Regeringen framkommer, är jag villig att, i likhet med hvad fallet torde vara med Kammarens öfriga ledamöter, biträda detsamma, äfven om det, för att begagna Lag-Utskottets favorituttryck, skulle komma att hvila på "billiga grunder".

På grund af hvad jag haft äran anföra, anhåller jag, att Kammarerna behagade förkasta Utskottets ifrågavarande framställning.

Herr Nordström: Under riksdagen år 1868 förevar i denna Kammarer till pröfning ett förslag till nya grunder för deltagande i byggnad och underhåll af vintervägar, gående ut uppå att förvandla detta besvär jemte kostnaderna derför till en kommunalangelägenhet, men som likväl icke då vann Kammarens bifall. Principiellt af enahanda natur är det bland de på hemmanen lagda besvär, hvarom Lag-Utskottets nu föredragna Betänkande handlar. Att bygga och underhålla tingshus och häradsfångelser har allmän lag pålagt hvar *härads*, att fullgöras efter hemman- eller gårdatal, och är det således ett *realonus*, men hvarifrån likväl sätes- och ladugårdar, afhysta rå- och rörs-hemman samt preste- och klockarebol äro frikallade; och hemställer Lag-Utskottet nu, ehuru det erkänner det hafva sina betänkligheter med sig och kräfva varsamhet, då man vill "till en del öfverflytta en börda från en samhällsklass på andra, hvilka förut varit derifrån be-

friade," om vidtagande af sådana åtgärder, hvarigenom deltagande i byggande och underhåll af nämnda hus komme att efter billiga grunder blifva för medlemmarne af tingslagen gemensamt.

Härvid är det först af vigt att i allmänhet skilja mellan sådana s. k. *allmänna besvär* elier på hemmanen sockne- eller häradsvis lagda prestationer, af hvilka produkten eller frukten afser att fylla ett *allmänt statsbehof*, och sådana, som skola fylla vissa behof, gemensamma allenast för den kommun, af hvars medlemmar de utkrävas. Sedan stads- och socknekommunernas författning blifvit reformerad och de numera i afseende å sina ekonomiska angelägenheter i vida utsträcktare mån än tillförenehållit rätt till sjelfstyrelse och sjelfbeskattning, är det rättsenligt, att en hvar i kommunens angelägenheter röstberättigad medlem af kommunen underkastas deltagande efter röstgrund i alla till kommunen utgående utskylder. Olika är deremot förhållandet med de allmänna besvär, som af större eller mindre kommuner skola efter hemmantal utgöras för att fylla oeftergifliga statsbehof. Till denna kategori höra exempelvis ifrågavarande skyldighet att bygga tingshus och häradsfångelser, landsvägar och broar m. m., skjutsningsskyldigheten o. s. v. Dessa besvär hafva begrepps- och rättsenligt naturen af skatter till Staten, ehuru de vanligen utgöras i form af materialier, dagsverken, körslor, stundom ock i penningar efter som saken är till; och ehuru det gerna må medgifvas vara önskligt och billigt, att en jemnare fördelning äfven af dem måtte kunna åstadkommas, och de befrielser från deltagande deri upphävas, som nu enligt gällande lag, på grund af äldre förhållanden och finansiella åsikter, ega rum, kan dock aktningen för bestående rätt icke medgifva att söka uppnå detta mål, genom att utan vidare flytta bördan till en del från de nu deraf betungade på andra lägenheter och samhällsklasser, d. v. s. efterskänka åt de ena hvad man ville påföra de andra. Ett sådant förfarande skulle inverka på eganderätten och få en anstrykning af kommunism.

Antagom, för att detta må blifva klarare, att vid uppskattning till penningvärde af de prestationer, som under ett viss antal år i form af allmänna besvär utgöras till Staten, det befunnes, att medelsiffran uppginge till 50 R:dr årligen för ett mantal. Efter 5 procent representerar detta ett kapital af 1,000 Riksdaler, som således nedtrycker den dermed betungade jordlägenhetens bytesvärde och alltså äfven tages i betraktande och enligt regeln minskar dess pris, när den skall öfvergå från en egare till en annan, vare sig genom köp eller annat laga fång, dervid uppskattning ifrågakommer, om det ej är gäfva. Omvänt blir förhållandet i afseende å de befriade jordlägenheterna. Nu hafva ifrågavarande allmänna besvär redan egt bestånd under sekler, likasom ock de befrielser derifrån, som lag medgifvit och ännu upprätthåller, och vid de flera öfvergångar af eganderätten till de dermed betungade jordlägenheter, som sedermera egt rum, har tiden, förutsatt att de nya jordegarna förstått sina intressen och sett upp, bidragit att försona och afplana den orättvisa, som låg i den ursprungliga, ojemna fördelningsgrunden, i afseende å hvilken dock må erinras om, att de befriade jordlägenheterna på sin tid me-

delst andra dem åliggande prestationer gifvo en icke obetydlig ersättning för befrielsen.

Om man nu så der sans façon dekreterade, att en del af de allmänna besvärens börda skall tagas från de dermed nu betungade och påföras utan ersättning de derifrån nu befriade jordlägenheter eller andra samhällsklasser, hvad hade man då i sjelfva verket gjort? Detsamma som om man stadgade, att de sednare skola hjälpa till att betala en del af de förres skuld. Man hade uppenbarligen minskat egendomsvärdet och således kränkt eganderätten för de sednare, och på dessas bekostnad gifvit en gåfva åt de förra. Man skulle dessutom derigenom uppställa ett principiellt prejudikat i afseende å vissa andra allmänna, för rikets bestånd högst viktiga besvär, som för ögonblicket ej stå på dagordningen, men som säkerligen ej skulle försumma att med återopande af prejudikatet låta höra af sig.

Ur rent ekonomisk synpunkt betraktadt kan det emellertid ej förnekas, att hvarje minskning af de utskylder och andra prestationer, som nu tynga på jordlägenheterna, skulle uti en omtänksam och driftig jordegares ställning bidraga till jordkulturens framsteg och det helas välfärd, blott den ej vidtoges på rättvisans bekostnad. Och medel dertill gifves, lika användbart hos oss som i andra länder, der det blifvit satt i utöfning, för att befria jordlägenheterna från de flera från fornda tider härstammande, på jordbruket tryckande prestationer af olika slag. Detta medel heter *aflösning* af bördorna efter vissa grunder. Värdet af den börda, som skulle få aflösas, bestämdes efter omsorgsfull undersökning för hvarje lägenhet till visst belopp. Aflösningssumman fördelades på ett visst antal år. Den årliga aflösningsskillingen inbetalades af jordegaren till en viss dertill inrättad kassaförvaltning, som hade tillsyn öfver det hela, och de sålunda inflytande penningarne kunde efter omständigheterna och de olika behofvens beskaffenhet på olika sätt för det allmännas bästa användas. I fråga, till exempel, om sådana statsbehof, som oafbrutet borde fullgöras, exempelvis byggande eller underhåll af vägar och kommunikationsinrättningar, kunde af dem bildas räntefonder, ämnade att betäcka annuiteter för upplånade, på amortering ställda kapital, hvilka alltså genast kunde disponeras för de afsedda behofvens fyllande. Med ett ord, användandet kunde vara flerartadt; men hufvudsaken, jordegendomarnes befriande från de odlingskraften betungande och splittrande prestationerna, åstadkoms utan kränkning af rätt och till fördel för hela samhället. Det vill synas, som förtjente ett sådant sätt att tillvägagå för att komma till det önskade målet, äfven hos oss tagas under öfvervägande och bringas till praktisk utöfning. För tillfället hafva endast de förnämsta grunddragen deri här kunnat antydvas. Den konkreta verkställigheten måste rättas efter de särskilda omständigheterna i hvarje land.

För att nu återgå till den specielt föreliggande frågan, så har häradernas skyldighet att bygga och underhålla tingshus och härads-häkten sitt upphof från de mycket aflägsna tider, då hvarje härad inom landskapen ansågs utgöra likasom ett rättsförbund till upprätthållande af frid och ordning inom sig. Många sekler hafva förlupit sedan dess. och under tidernas lopp har man kommit till insigt och

erkännande deraf, att värden om den lagbundna rättsordningens upprätthållande är en angelägenhet, gemensam för hela samhället, lika viktig för Staten i dess helhet som för hvarje större eller mindre afdelning deraf. Men, detta erkännande oakadt, har man dock bibehållit den gamla regeln vidkommande tingshus och häkte jemte grundsatsen om forum delicti, måhända deruti äfven ledd af exemplet från stadskommunerna, hvilka likväl äfven i det hänseende, bland flera, skilja sig från de gamla häradskommunerna, att de förra fått sig sitt territorialområde tillerkändt mot det bestämda förbehåll, bland andra, att de skola vidkännas kostnaderna för rättsskipningen med hvad dertill hörer inom sina områden.

Då emellertid rättsskipningens upprätthållande obestriddigen är, enligt en nyare tids uppfattning af statsändamålet, en allmän och gemensam inre statsangelägenhet, ligger det nära till hands hvilken riktning den ifrågasatta reformen, om den eljest pröfvades nu vara af behovet framkallad, naturligen borde erhålla. Likasom det tillkommer statsstyrelsen att efter behof ordna och bestämma jurisdiktionernas eller domsagornas på landsbygden antal och områden, borde det ock vara ett statsbestyr att på det allmännas bekostnad ombesörja dertill erforderliga tingshus och häkten. Huru nära det allmännas intresse härmed sammanhänger, hvad häkten angår, synes af Kongl. Brefvet den 30 Januari 1822, som förklarar att, då häradshäkten äfven begagnas för transportfångar, Kronan vill med häradsboarne deltaga i dessa häktens byggande och underhåll. En annan sida af saken visar sig i Kongl. Förordningen den 20 November 1845, som stadgar, att utan hinder af domsagornas nuvarande indelning må, efter ty som Konungen förordnar, särskilda härader hafva gemensamt häkte, der de häktade förvaras i enrum, så ock i närheten af det häkte gemensam tingsstad, hvarest ransakas och dömas må i brottmål, der häktad person tilltalas för brott, begånget inom något af de härader, för hvilka häktet är gemensamt. Sådana gemensamma häkten förekomma flerstädes nu i förbindelse med länsfängelserna; och uppenbart är, att den gamla regeln om häradshäkten äfvensom grundsatsen om forum delicti härigenom i icke oväsentlig mån blifvit bruten. Då härjemte toges i betraktande, att frågan om förändrad organisation af domstolarne på landet inträdt på dagordningen, torde det vara klart, att det af Lag-Utskottet afgifna förslag hvarken hvilat på hållbar rättsgrund i sig sjelf, eller i öfrigt, såsom på det närmaste sammanhängande med nyssnämnda stora fråga, egnar sig för afsöndrad behandling; hvarföre om afslag derå hemställles.

Friherre Sprengtporten: Lag-Utskottet har ansett med billighet och rättvisa öfverensstämmande, att ett servitut, som af ålder tyngt vissa jordnaturer, öfverflyttas på andra händer; och så framt man endast tager i betraktande den i sig sjelf obetydliga förlust, som i förevarande fall skulle drabba den förlorande parten, kan det visserligen synas så. Men för den, som i det framställda förslaget, icke utan anledning, tycker sig skåda första paragrafen i en exceptionslag, som låter ana hvad de efterföljande skola komma att innehålla, visar sig frågan annorlunda. Det är utan tvifvel högligen önskvärdt,

att de skiljaktigheter, som inom vårt land förefinnas i kameralt hänseende emellan olika jordnaturer, måtte i hvad möjligt är kunna genom lämpliga åtgärder utjemnas, och jag delar en föregående talares åsigt att, om sådant kan försiggå genom en billig aflösning, den privilegierade jordens innehafvare skola derpå villigt ingå. Men just emedan frågan utan förlust för Statsverket *kan* afgöras på ett fullt rättvist och billigt sätt, skulle det anses så mycket mer klandervärdt att tillgripa Alexanders-svärdet för att afhugga den gordiska knuten. Att begagna maktspråk är alltid både orätt och opolitiskt, men aldramest der andra lagliga utvägar erbjuda sig. Det är samhällets ändamål, dess pligt och intresse att till det yttersta skydda eganderätten, ty om den faller, faller den icke allena. Tidsbegreppen innehålla mycket, som icke är vänligt mot densamma, och ehuru väl dessa tänkesätt ännu icke gjort stora framsteg hos oss, är likväl tidens skaplynne sådant, att denna rätt mindre än någon sin kan undvara lagstiftningens stöd. På dessa och af andra talare anförda skäl anser jag, att det väckta förslaget bör hvila, intill dess regleringen af vårt kommunala beskattningsväsende kan i sin helhet tagas i betraktande. Jag yrkar sålunda proposition på afslag å Utskottets Betänkande.

Herr von Gegerfelt: Innan jag till besvarande upptager de här framställda anmärkningarne, beder jag att få kasta en hastig blick på denna frågas föregående behandling. — Vid 1862—1863 årens riksdag (längre tillbaka sträcka sig ej mina historiska forskningar) väcktes förslag att pålägga den privilegierade jorden skyldighet att deltaga i tingshusbyggnad. Sammansatta Lag- och Ekonomi-Utskottet ogillade detta, men uttalade tillika den åsigt, att tingshusbyggnad måtte blifva ett kommunal-onus; dock enär frågan om den kommunala beskattningens ordnande då ännu icke var på ett tillfredsställande sätt reglerad, ansåg Utskottet några åtgärder för det närvarande icke böra vidtagas. Utskottets i sådan syftning afgifna Betänkande bifölls af Riksdagen. Sedan förhållandet emellan jordbruks- och annan fyrk emellertid blifvit bestämd, afgafs vid 1865—1866 årens riksdag motion att kommunalutskylderna skulle läggas till grund för ifrågavarande onus. Samma Utskott godkände fortfarande denna princip men anmärkte, att frågan om häradsrätternas arbetsordning och förändrade organisation då ännu icke var afgjord och afstyrkte af denna anledning motionen. Jemväl detta utlåtande bifölls af Riksdagen. — Vid 1867 års riksdag afgafs af Lag-Utskottet ett Betänkande af hufvudsakligen samma innehåll som förevarande, och detta blef då af båda Kamrarne godkänt, men genom försummelse expedierades icke någon skrivelse i ämnet till Kongl. Maj:t — ett förhållande så mycket mer att beklaga som derigenom frågan nu måst åter bringas å bane, och skäl är att befara att den ideligen återkommer tills den erhållit en nöjaktig lösning. Vid sistlidne riksdag framlade åter Utskottet samma förslag, men då inträffade det märkvärdiga förhållandet, att Betänkandet förkastades inom denna Kammare, utan någon föregående diskussion. Då nu åter en motion i detta ämne framkommit och Utskottet icke funnit skäl att frågå sina förra

åsigter, var det naturligt att Utskottet skulle afgifva samma förslag som förut.

Den förste talaren har tagit isynnerhet den privilegierade jorden i försvar. Jag medgifver att, om frågan nu vore, såsom i motionen vid 1862 års riksdag, att ålägga den privilegierade jorden att med den skattskyldige deltaga i detta onus, skulle han hafva haft rätt. Men så är icke förhållandet, utan här afses att bevilja den skattdragande jorden en lindring genom att förpligta andra samhällskategorier att deri deltaga. Detsamma har inträffat vid otaliga andra tillfällen, sednast vid grundrätternas omföring i penningar, hvarigenom Statsverket tillskyndas en årlig minskning i sina inkomster, som genom beviljning af samtliga samhällsmedlemmar måste ersättas. Icke ansågs beslutet härom innefatta "kommunism" — och den som visar tecken till kommunism i förevarande Betänkande, om honom gäller: "qui nimium probat nihil probat". Att söka reglera allmänna onera är en gammal fråga, och nuvarande Lag-Utskott kan visserligen ej anses hafva först framkommit med förslag i sådant syfte. Grundskatterna, fastän de ej ligga inom eganderättens område, komma temligen nära detsamma. Ett annat förhållande är med sådana allmänna onera som det hvarom nu är fråga. De utgöras icke till Statens förmån utan till fördel för enskilde samhällsmedlemmar. Det försvåras i samma mån dessa blifva talrikare, och härtill kommer att förändrade tider uppställa större anspråk på sättet för fullgörande af dessa onera mot när de ursprungligen pålades. Numera är man ej belåten med sådana tingshus, som 1734 års lag föreskrifver, utan de byggas alltid vida större, och det är ju då obilligt, att de som ursprunglingen fingo tingshusbyggnads-skyldighet sig ålagd, då denna var ringa betungande, nu ensamme skola vidkännas detta onus, fastän detsamma i hög grad försvårats. — Ett ytterligare skäl för en snar lösning af denna fråga är dess sammanhang med den förestående, allmänt önskad förändringen af häradsrätternas arbetssätt. Hvarje förslag i detta hänseende måste med nödvändighet leda till tingslagens sammansläende, hvarigenom åter behof af nya tingshus på nya tingsställen uppstå. Det torde ej rimligen kunna ifrågasättas, att de betydliga utgifter, som uppkomma i följd af en till förmån för tingslagets samtliga innevånare vidtagen förändring, skulle endast af de nu byggnadsskyldige vidkännas. Man har anmärkt, att hvarje onus af sådant slag som det förevarande vore en skuld på hemmanet, som ingått i köpeskillingen och som köparen sålunda öfvertagit af sin företrädare, men häremot erinras att han ock öfvertagit företrädarens anspråk på den rättelse och jemkning som billigheten påkallar. Afvenledes har man anmärkt, att byggandet af tingshus borde vara en statsangelägenhet. Det medgifves; men jag kan icke inse hvad praktisk verkan denna omständighet har på förevarande fall. Om tingshusen hädanefter skulle byggas för Statens räkning genom Öfverintendents-embetets försorg, så lära väl de erforderliga skattebidragen icke komma att samman-skjutas af de nu byggnadsskyldige utan af alla samhällsmedlemmar efter de för beviljning i allmänhet gällande grunder. Det af Utskottet afgifna förslag lärer väl sålunda icke vara hvarken ett Alexanders-svärd

eller ett maktspråk, utan är allenast tillämpningen af en länge erkänd grundsats. Jag yrkar bifall till förslaget.

Herr Tornerhjelm: Det är icke första gången man från Lag-Utskottet får erfara dessa små försök att plocka en blomma på eganderättens gebiet; man vill till en början blott plocka en blomma, för att undersöka när frukten kan vara mogen. Den siste talaren har med en viss talang sökt försvara Utskottets Betänkande. Eganderätten — det är för honom något heligt o. s. v. Men man kan verkligen ej tro att Utskottet anser detsamma, då vi ständigt få mottaga dessa så i enahanda syftning gående förslag. Intressant är att taga kännedom af samme talares yttrande i ämnet vid 1868 års riksdag, då hans råd är, att man bör jemka med sig, innan det blir för sent; det låter nära nog som en hotelse. Men han yrkar äfven detsamma ur rättvisans synpunkt, och påstår, att det är rätt och rättvist, att vi skola jemka med oss. Ja, så är det nog, blott det ej sker på andras bekostnad; men en jemkning på andras bekostnad, det är och förblifver en orättvisa. Det är i öfrigt icke blott den privilegierade jorden som är i fråga, utan äfven andra samhällsklasser, som enligt nu gällande lagstiftning äro fritagna, och jag vill icke att man med ett inaktspråk skall kränka deras rättigheter för att bereda andra en förmån. Det vore önskvärdt, om man från Regeringen finge se ett förslag att jemka den privilegierade jordens rättigheter genom en billig aflösning, och det skulle jag med nöje biträda, äfven om det medförde uppoffring. Men jag vill icke underkasta mig ett maktspråk, och jag finner det högst ogrannlaga att aflåta en skrifvelse till Regeringen, med begäran att Regeringen skulle framlägga ett förslag, som i mer eller mindre mån komme att kränka eganderätten. Sådant skulle alltid försätta Regeringen i en högst obehaglig ställning. I följd af en dylik lättsinnig skrifvelse angående vintervägarne fingo vi en Kongl. Proposition i detta ämne vid 1868 års riksdag, men den måste vi afslå efter en högst fullständig utredning af några ledamöter af Lag-Utskottet. Kommer ifrån Regeringen ett attentat emot eganderätten, har det visserligen större inflytande än en enskild motion; men jag är dock viss att Representationen skall ega motståndskraft nog att tillbakavisa hvarje sådant försök, och jag hoppas derföre att majoriteten inom denna Kammare, i konsekvens med sina föregående beslut i likartade ärenden, skall afslå den föreslagna skrifvelsen. Man gör och Regeringen en verklig tjänst dermed.

Jag yrkar derföre afslag och får tillägga, att jag icke af något som jag här hört funnit mig rubbad i min öfvertygelse. Tvärtom har det sista anförandet ytterligare befestat mig i mina åsikter. Jag är endast en enfaldig landtman som icke förstår mig på juridik, och då jag nu hörde en skicklig jurist bedyra, att Lag-Utskottet hyste en så stor ömhet för eganderätten, blef jag rädd och började tro att det ligger en hund begrafen under allt detta. Jag utprepar min förhoppning, att Kammarens pluralitet skall afslå Utskottets hemställan och sålunda bespara Regeringen förut antydda obehag.

Herr von Geijer: Jag kan ej instämma med dem, hvilka anse

att bifall till Lag-Utskottets förslag lämpligen kan karakteriseras såsom ett inskridande på eganderättens område.

Uti förslaget ser jag icke något annat än ett bemödande att efter billigare grunder än de nu gällande ordna en vanligen till kategorien af allmänna besvär räknad byggnadsskyldighet. Jag tillstyrker därför bifall till Utskottets betänkande, men ber att deraf ej må dragas den konsekvens, att, i fall frågan gällt till exempel afskaffande af viss jord påliggande grundräntan, jag då skulle varit med om att rätt och slätt aflyfta denna börda, utan att jorden derföre betalade skälig aflösning. I allmänhet har jag icke något emot, att de kommunalbördor, hvilka hvilat på jordegendomen ensam, fördelas på samtliga skattskyldige inom det kommunala område bördan påligger. Dock vill jag icke sådant medgifva under andra vilkor, än att vid bördans fördelning vissa modifikationier iakttagas till förmån för de medborgare, hvilka från densamma hittills varit befriade, äfvensom att fördelningen sker inom något större kommunalområde än socknarne, hvarförutan icke kan påräknas att individen i den samhällsklass den nya bördan pålægges, får någorlunda, i förhållande till sin förmåga att bära, känna dess tyngd.

Friherre Stjerublad: En talare här framför mig slutade sitt anförande med att förklara, det Utskottets betänkande vore ett medgifvande af en redan länge erkänd grundsats. För min del vågar jag betvifla att så är fallet, åtminstone hvad denna Kammare angår; och för att visa detta, torde äfven jag få gå tillbaka i tiden, men dock endast till förra riksdagen. Förra året, ungefär vid samma tid som nu, behandlade vi Lag-Utskottets betänkande N:o 11, som innehöll ett likartadt förslag med det nu afgifna. Detta betänkande rönto då det märkvärdiga öde inom denna Kammare, att det tvärt afslogs utan diskussion. I Andra Kammaren åter antogs det, äfven utan föregående öfverläggning, och detta måtte väl efter min uppfattning visa, att sjelfva den grund, på hvilken förslaget var byggt, icke godkändes af denna Kammare, ty eljest hade väl någon röst höjts för det samma. Denna grund var, som I alla minnens, mine Herrar, att tingshusbyggnadsskyldigheten skulle förvandlas till ett kommunalbesvär, d. v. s. öfverflyttas från vissa samhällskategorier till alla som inom kommunen betala skatt. Att lägga kommunalbeskattningen till grund för något som icke är af rent kommunal natur kan icke i allmänhet anses rätt. Hvarföre har man då så gjort? Jo, af billighetsskäl säger man. Ja väl, billighetskänslan är vacker och bör underhållas, men man måste dock alltid tillse, att man, då man vill vara billig mot en, icke förnärmar en annans rätt, och detta sker, då man, såsom här, inkräktar på samhällskategorier, som äro såväl genom allmän lag som genom stadfastade och besvärna privilegier befriade från ett visst onus. Den föreslagna nya grunden gillade ej Första Kammaren då, och jag hoppas den ej heller nu skall göra det, utan på samma fråga gifva samma svar. Må vi, i afseende å denna frågas behandling, taga föredöme af vårt grannland Danmark! Der har man icke dragit ett pennstreck öfver de förhållanden, som voro en följd af de gamla stadgandena och af de olika jordnaturerna, utan man har der skridit till

en ordentlig aflösning. Denna har blifvit utförd, icke så att den opri-
 vilegierade fick någon ersättning eller tillskott för att den var opri-
 vilegierad, utan så att den privilegierade jordens innehafvare erhö-
 llo ersättning för att de afstodo sina af ålder innehafvande rättigheter
 och förträden. Någon annan väg att komma till det åsyftade målet
 kan jag för min del icke finna möjlig och icke heller godkänna, om
 någon annan skulle finna den; utan grunden bör i alla händelser vara
 en aflösning. Af hvad jag nu anfört framgår, att denna fråga icke
 bör företagas isolerad, utan i sammanhang med andra likartade, att
 kyrken ej får ligga till grund, och att hufvudgrunden för jemkningen
 kan vara aflösning. Det tillhör icke mig att föreslå de speciela be-
 stämmelserna; jag är liksom många andra inom denna Kammare sva-
 randepart i denna fråga, enär jag eger privilegierad jord. Hvad den
 af Utskottet föreslagna skrifvelsen angår, så och då Utskottet ej vå-
 gat vidhålla den grund detsamma förut åberopat och ej heller upp-
 ställt någon ny, synes det mig temligen olämpligt, att Riksdagen be-
 sväras Kongl. Maj:t med en skrifvelse, i hvilken Riksdagen ej ens
 antyder det sätt, hvarpå frågan bör lösas. Jag yrkar därför afslag.

Grefve Mörner, Oscar: Efter den uttömmande diskussion här
 förevarit och med afseende å den utgång frågan dock efter all san-
 nolikhhet får, kunde det visserligen synas öfverflödigt, att jag uppträder,
 men då jag står antecknad såsom reservant utan att vid reservationen
 hafva fogat några motiver, har jag ansett mig böra nu framlägga
 mina tankar i ämnet.

Om denna sak endast innefattade hvad som synes, om det endast
 vore fråga om tingshusbyggnadsbesväret, så skulle jag kunna säga
 att detta är en stor smäsk och att det är alldeles likgiltigt huru
 detta onus fördelas, men, såsom redan anmärkt, det ligger något vida
 mera inunder. Detta är ett steg som, om det lyckas, uppmuntrar att
 äfven söka taga ut det andra och så fortfarande bryta ned hvad som
 är lag och rätt utan all ersättning samt säga till de privilegierade:
“jag vill och I skolen“ i stället för *“jag bjuder eder rättvisa och billiga
 vilkor“*. Det är därför som denna fråga, ehuru ringa den än är, ådra-
 ger sig uppmärksamhet. För min uppfattning af saken har jag fun-
 nit stöd deruti, att förra Riksdagen tvärt afslög Utskottets enahanda
 Betänkande, hvaraf väl tydligen framgår, att det då ansågs obilligt
 och orättvist. Och dermed sympatiserar jag fullkomligt. Lag-Utskot-
 tet har ock onekligen — jag säger det med ledsnad — i Betänkandet
 visat sig hafva gått på darrande mark, då det tagit skälen sådana
 det kunnat få dem, utan att efterse om dessa skäl hålla provet vid
 närmare granskning. Så finner jag här i Betänkandet, att förhållan-
 dena nu skulle vara helt olika mot förut, att med nyare tidens framåt-
 skridande och folkmängdens tillväxt fordringarne i afseende å beskaf-
 fenheten af tingshus och häradsfängelse betydligt stegrats o. s. v.
 Detta må vara en förutsättning som några herrar ledamöter af Lag-
 Utskottet kunna göra sig, men nog kan jag — och de som känna för-
 hållandena skola ej jäfva detta — bestämdt försäkra, att tingshusen
 nu äro alldeles likadana som de voro för många år sedan. Jag känner
 till åtskilliga tingshus och har sjelf del i fyra — och sannerligen om

der skett någon tillbyggnad på sednare åren. Man bör ock ihågkomma, att tingen förminskats högst betydligt — så till exempel räckte Oppunda ting förr i tiden 4 veckor och nu pågår det knappt i två dagar — och att sålunda de tingsbesökandes antal betydligt nedgått. Vidare säger Lag-Utskottet, att "de skäl som må hafva föranlett 1734 års lagstiftare att frikalla sätes- och ladugårdar samt afhysta rå- och rörshemman från allt deltagande i tingshus- och häradsfångelsebyggnad, synas numera ej vara för handen." Dessa skäl äro ej antydda i det efterföljande — men går man till förra årets Betänkande, så skall man finna, att Utskottet der uppställt den sats, att, sedan adelns särskilda forum i Hofrätt upphört, så skulle äfven alla skäl för säteriernas fritagande vara borta. Detta skäl må man väl undra öfver, ty adelns särskilda forum var inskränkt till några få fall — och ibland dem skulle åtal för brott alltid först handläggas vid underdomstolarne. — Utskottet säger vidare, att det vore med billighet öfverensstämmande, att tingshusbyggnadsskyldigheter öfverflyttades på kommunens alla inneväanare. I detta fall får jag, i likhet med föregående talare, anmärka, att denna billighet torde blifva något svår att uppvisa. Den billighet, som alla de afgifna motionerna äsyfta, är att lägga fyrktalet till beskattningsgrund. Men hvad skulle följderna här af blifva? Jo, säterier och annan privilegierad jord äro för närvarande, just i anledning af deras fritagande från vissa onera, vida högre taxerade än annan jord af samma godhet; skall nu skatten utgå efter fyrktalet, blifver den privilegierade jorden, ifrån att hafva varit helt och hållet frikallad från ifrågavarande onus, högre beskattad än den öfriga jorden; ty att få ned taxeringsvärdet låter sig minsann ej lätt göra. —

Jag hoppas, att ifrågavarande förslag afslås, men för att icke anses alltför mycket återhållande, vill jag dock förklara, att jag anser det vara tidsenligt att en förändring snart sker i förhållandet emellan den privilegierade och den icke privilegierade jorden, och att jag sålunda icke vill motsätta mig ett förslag som afser att åstadkomma en på rättvisa grunder fotad aflösning af sådana onera som det förevarande. I öfverensstämmelse med de åsikter jag uttalat, yrkar jag afslag å Utskottets hemställan.

Herr von Koch: En aktad ledamot på andra sidan har yttrat, att han i denna sak vore svarandepart, jag skulle då kunna säga mig uppträda såsom kändepart, ty med undantag endast af ett litet frälsehemman om $\frac{1}{4}$ mantal, eger jag numera endast jord af det tyngst beskattade slaget: *kronoskatte*. Men just därför att jag eger jord af endast detta slag, och därför att jag förut varit egare af den bäst lottade jord i Sverige — ett säteri i Bohuslän, som ej hade andra skatter än rusttjenstränta och frivilliga offer till presterskapet, anser jag mig pligtig att vid alla tillfällen, då fråga kommer å bane om nivellering i förhållandet emellan den privilegierade och den skattdragande jorden, högtidligen deremot protestera såsom ett ingrepp i eganderätten. För min del anser jag dock knappt något så angeläget i beskattningsväg som att få förhållandena reglerade i afseende å sådana onera, som äro af beskaffenhet att med stigande ci-

vilisation och bildning sig föröka. Detta är icke ett lättlost problem. Vi hafva hört många förslag framkastas, nästan alla gående ut på aflösning. Aflösningssprincipen tror jag med fördel kan tillämpas emellan privilegierad och icke privilegierad jord i fråga om grundskatterna, men deremot icke vid sådana onera som skola utgöras in natura. Det är ock två särskilda klasser af skattdragande som man här måste taga i betraktande, nemligen först "icke-fastighetsegare" och vidare privilegierade fastighetsegare. I afseende å sättet hvarå icke-fastighetsegare böra deltaga i allmänna byggnader, deraf de åtnjuta fördel, har jag tagit mig friheten att vid 1868 års riksdag afgifva en motion. N:o 64, angående skyldighet för dem inom Kammaren, som icke ega fastighet, att deltaga i kostaden för uppförande och underhåll af allmänna byggnader, och jag inskränker mig dertill att hänvisa till mina dervid uttalade åsikter. Jag påstår ingalunda, att mitt förslag är det bästa möjliga, och jag skulle vara högst tacksam om jag finge se något bättre, men intilldess vidblifver jag hvad jag föreslagit.

Vi komma sedan till reglering fastighetsegare emellan af onera sådana som det förevarande. I förbigående vill jag dock nämna, att just dertill att detta onus är, såsom en talare anmärkt "en stor småsak" man ej får vika från hvad rätt är. "Principiis obsta", heter det. Det är i småsaker som oriktiga principer lätteligen först smyga sig in och der man måste passa på, ty eljest blir småsaken återopad såsom prejudikat, när viktigare frågor förekomma.

Det sätt jag anser böra användas för "de sig ökande" skattebidragens fördelning är icke aflösningss- utan "fixations"-methode.

Om nu en genomgripande förändring skulle företagas, vore det icke rätt att genast likställa alla; utan först borde väl en hvar betala för ifrågavarande ändamål lika mycket som han under t. ex. de 20 eller 30 sista åren betalt i medeltal, så att underhåll af det redan befintliga komme att drabba dem som vid föreningen voro skyldige dertill; men för allt nytt eller ytterligare som kan erfordras till följd af en stigande civilisation eller förändrade förhållanden, borde samtliga fastighetsegare bidra med afgifter utgående efter en för alla lika grund t. ex. taxeringsvärdet. Det vore väl om vår välsinnade Regering ville taga saken om hand, men något annorlunda än som skedde i afseende å vinterväghållningen, med ett ord så att man finge se, att det ej vore fråga om att inskrida på eganderättens helgd, utan att vi erhöle ett förslag som vore fullt rättvist och billigt. Då skulle nog både så kallade kärande- och svarande-parter förena sig derom äfven inom denna Kammare. Kunde jag hoppas att genom enskild motion ett sådant förslag kunde tillvägbringas, skulle jag vara temligen liknöjd, huru det ginge med förevarande fråga, men jag fruktar verkligen att, om vi nu afslå den föreslagna underdåniga skrifvelsen, skulle det se ut, som om denna Kammare ej ville göra någonting förr än den finge, som man säger, taga hela kakan på en gång. Men detta är ej så lätt. Hvarje sak för sig fordrar sin tid, och det vore dertill för väl, om man åtminstone toge i tu med denna fråga. Af denna anledning önskar jag, att den underdåniga skrifvelsen måtte afgå. Slutet är i öfrigt affattadt i så pass valda termer, "efter billiga grun-

der“ att någon fara af motiveringen ej kan uppstå, helst som frågan nog kommer att grundligt öfvervägas af Regeringen. Innan jag slutar vill jag förklara, att jag ej kan annat än instänma med en aktad talare här bakom mig i hans yttrande, att uppförande af häradsfångelser bör vara ett statsbestyr och ej ett kommunens åliggande — i afseende å tingshus vill jag suspendera mitt omdöme. Hvad häradsfångelser angår, så är denna grundsats icke allenast fullkomligt riktig utan äfven godkänd för 30 år sedan af statsmakterna, nemligen vid 1840 års riksdag. Dåvarande kronprinsen Oscar hade utgifvit sitt bekanta arbete om straff- och straffanstalter, och detta hade framkallat ett lifligt intresse för reformer i fängelseväsendet. Säsom expeditionschef i Justitie-departementet befalldes jag afgifva en promemoria i ännu till Stats-Utskottet och Riksdagen tog med ifver saken om hand; ej mindre än 1,300,000 R:dr beviljades till nybyggnad af fångelser och deraf tror jag 300,000 R:dr för häradsfångelser. Förenämnda grundsats är sålunda erkänd och bör uppmärksammas, om skrifvelse afgår till Kongl. Maj:t. Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Herr Ekenman: En föregående värd talare har erinrat, att vid sista riksdagen, då ett betänkande från Lag-Utskottet af samma innehåll som det nu ifrågavarande föredrogs inom denna Kammare, ingen röst höjdes till försvar för detsamma. Så var och verkligen förhållandet, men sannolikt härledde detta sig deraf, att ingen röst höjdes *emot* förslaget. Jag är för egen del öfvertygad derom, att ganska många medlemmar inom denna Kammare hyste samma åsigt som Lag-Utskottet. Man har visserligen erinrat derom, att vid skattebördors utjemnande aflösning nödvändigt måste ega rum, men i denna speciela fråga kan man lemna å sido aflösningen och ändå stå på en billig och rättvis grund. Ty hvad beträffar tingshus och häradsfångelser, så är det en betydlig skilnad i förhållandet nu mot det år 1734. Exempelvis kan jag omnämna att, då för några år sedan i Kronobergs län ett tingshus skulle byggas, kostnaden fanns så betydlig, att häradsboarne i och för detsamma voro nödsakade att upptaga ett lån på 10,000 Rdr. Enligt 1734 års lag skulle tingshus bestå af “stufva och två kamrar“ — men hvar låter man sig nu nöja med ett sådant tingshus? Men om sålunda kostnaderna för ifrågavarande onus, såsom naturligt är, hafva stigit, så är det väl ej mer än billigt, att samfliga häradsboarne, som af tingshuset hafva lika nytta, till byggnad och underhåll deraf bidraga. Det har blifvit erinradt, att Utskottet ej framlagt förslag huru kostnaden skulle på häradsboarne fördelas. Men en grundsats i detta afseende måtte väl vara uttalad, då Utskottet säger: “Om derföre den af motionärerne föreslagna fördelningsgrund, fyrktalet, finnes i det hela taget lämplig, “torde likväl vissa modifikationer böra ega rum för de klasser, som “i allt fall finge en ökad tunga, och hvilkas intresse i kommunen “kunde anses mindre varaktigt än fastighetsegarens“. Jag tror ej, att Kongl. Maj:t skall sakna grund för ett förslag till reglering af byggnadsskyldigheten. På grund af hvad jag och andra ledamöter af Lag-Utskottet anfört, tillstyrker jag bifall till dess hemställan.

Herr Lagerstråle: Under den föregående diskussionen har åberopats det beslut denna Kammare fattat i afseende å Kongl. Maj:ts vid 1868 års riksdag afgifna Proposition angående vinterväghållningen. Då det sätt, hvarpå detta åberopande skedde, syntes antyda, att Kammaren skulle helt och hållet afslagit Kongl. Maj:ts Proposition, torde jag få erinra att så icke varit förhållandet. Sedan Lag-Utskottet låtit verkställa en utredning, hvaraf det ville synas som om den af Kongl. Maj:ten föreslagna förändringen skulle blifva alltför betungande för de nu icke väghållningsskyldiga hemmanen, förklarade Utskottet att det, i saknad af en fullständig utredning om förändringens verkan inom de särskilda orterna, icke tilltrorde sig nu kunna uttala en bestämd åsigt i frågan, och föreslog slutligen Utskottet "det Riksdagen, med förklarande att Riksdagen funne sig förhindrad att lemna bifall till ifrågavarande nådiga förslag, måtte hos Kongl. Maj:ten i underdånighet anhålla, det täcktes Kongl. Maj:ten låta tillvägabrinda den utredning, som, enligt hvad ofvan är anmärkt, erfordras för bedömande af den föreslagna förändringens verkningar inom de särskilda orterna, samt derefter till Riksdagen aflåta den förnyade framställning i ämnet, hvartill omständigheterna må anses föranleda." Denna Utskottets hemställan antogs af Kammaren. Hvad nu tingshusbyggnadsskyldigheten angår, har man yttrat, att en förändring deri lämpligast borde ske genom en aflösning, omfattande ej blott detta onus utan äfven andra onera och besvär, som för närvarande åligga endast visst slag af jord. Om man än kan medgifva att en så beskaffad aflösning låter verkställa sig för de besvär, hvilka äro af natur att ständigt återkomma år efter år, synes den dock endast med svårighet kunna tillämpas å ett sådant besvär, som tingshusbyggnadsskyldigheten. Då kostnaden för tingshus' underhåll icke kan vara af någon egentlig betydelse, uppstår den hufvudsakliga tungan, när nybyggnad erfordras; men sådant förekommer ytterst sällan, och det förefaller mig derföre som om i detta fall svårigheten att bestämma den siffran som bör läggas till grund för aflösningen, blir större än vid något annat besvär.

Såsom Kammaren torde erinra sig, utarbetades för någon tid sedan af en särskildt tillsatt komité ett förslag angående underdomstolarnes omorganisation. Detta förslag är för närvarande föremål för Högsta Domstolens granskning. I hvad mån detsamma kommer att ligga till grund för ny lagstiftning i ämnet kan visserligen icke nu sägas, men blir det antaget, erfordras för dess genomförande flera häraders sammansläende till ett tingslag med gemensam tingsstad. Sålunda komma måhända nya tingshus att erfordras. Men det synes mig gifvet, att de som äro tingshusbyggnadsskyldige efter 1734 års lag ej skulle finnas benägna att åtaga sig denna sålunda i väsendtlig mån försvärade tunga, och att derigenom skulle uppstå en obenägenhet för hela organisationsförslaget. Det förefaller mig fördenskull att dessa båda frågor hafva till hvarandra ett nära sammanhang och att förevarande sak ej bör betraktas blott ur ekonomisk synpunkt, i likhet med hvad flere talare gjort. — Man har sagt, att man väl vore benägen för en jemkning, men icke en jemkning som erfordrar en sådan uppoffring som den här ifrågasatta. Jag vill då blott hemställa,

om någon jemkning kan ifrågakomma utan uppoffring å ena sidan. I flera andra fall har Riksdagen genom direkta anslag underlättat sådana onera, som utgå från endast visst slag af jord, t. ex. genom bidrag till skjutsskyldiga hemman och förbättring af vägar, att icke tala om den stora lättnad för vägenderhållet, som uppstått genom de från Statsverket utgående underhåll för jernvägsanläggningar. Det synes mig sålunda, som om Representationen redan i flera andra afseenden hyllat den princip, att gamla onera ej böra kvarstå till domedag, utan att en lättnad under hand bör beredas de betungade i mån af möjlighet dertill. För min del kan jag sålunda ej annat än biträda Utskottets förslag.

Herr Asplund: En värd talare, som plockade blommor på ett fält, der han dock slutligen fann, att Lag-Utskottet begrafvit en hund, förklarade sig uppträda icke till försvar för de privilegierades rätt utan såsom målsman för det allmänna bästa. Jag fruktar dock storligen, att, om han närmare granskade sina egna motiv, han äfven i dem skulle, för att begagna hans eget uttryckssätt, finna en hund begrafven. Det förefaller mig nemligen, som om såväl han som de flesta öfrige motståndarne till Lag-Utskottet ifrågavarande förslag läto leda sig deraf, att de hafva privilegier att förfäktas. Jag klandrar dem icke därför; men jag hemställer, om förslaget innebär någon fara för deras privilegier. Såsom den siste talaren anmärkt, är här icke fråga om grunden för en reglering af ifrågavarande besvär, utan Utskottet har tvärtom velat öfverlemna utredningen och bestämmandet af grunden därför åt Kongl. Maj:t; och jag kan icke inse hvilken fara ligger i ett bifall till Utskottets hemställan att åt Kongl. Maj:t öfverlemna att efter närmare utredning af frågan för Riksdagen föreslå de grunder, efter hvilka ifrågavarande onus kunde utjemnas. Äfven de privilegiernas målsmän, som yttrat sig emot förslaget, hafva sjelfva medgifvit, att en tidsenlig förändring af nämnda onus vore af behofvet påkallad; men de hafva ansett det vara svårt att utfinna en billig och rättvis grund i detta afseende. Ja, detta är svårt i en debatterande församling, och Utskottet har äfven dertill äktat sig för något förslag i sådant syfte. Dess motiv gälla endast ärendets öfverlemnande till Kongl. Maj:t och icke någon grund för frågans reglering. Jag kan af denna anledning inskränka mig till att yrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr Tornerhjelm: Då de sednaste talarne med en viss värma uppträdt till försvar för Utskottets hemställan, anhåller jag att i anledning deraf få yttra några ord, isynnerhet som den näst siste talarens anförande möjligen, med hänseende till den embetsställning samma talare innehafte, kunde hafva något inflytande på Kammarrens beslut. Jag får dervid erinra, att den af den värde talaren åberopade lagförändring tillkommit under hans kontrasignation, och att, om någon oriktighet dervid blifvit begången, han dertill bär ansvaret. Jag vill icke inlåta mig på någon sväfvande juridisk framställning af frågan utan vill helt enkelt yttra, att, om vi besluta en skrifvelse till Kongl. Maj:t om aflösning af ifrågavarande onus, vi äfven böra be-

stämman den grund, hvarefter den bör verkställas. Den talare, som här nyss uttalade en motsatt åsigt, ansåg en hund ligga begrafven i mina motiv, och jag vill gerna åt honom uppgräva den döda hunden. Den värde talaren anmärkte, att den privilegierade jorden här försvarats af dem, som ega privilegier, men jag kan icke finna det annat än helt naturligt, att den, hvilken köpt en egendom, som åtföljes af vissa rättigheter och friheter, äfven vill försvara dem och vill förblifva i orubbad disposition deraf. Förevarande fråga är således efter min tanke icke någon privilegiifråga utan en eganderättsfråga.

Då jag är öfvertygad om, att en öfvervägande pluralitet inom Kammaren kommer att ogilla Utskottets hemställan, vill jag, ehuru åtskilligt kunde vara att tillägga, nu icke längre upptaga Kammarens tid.

Sedan öfverläggningen derefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Lag-Utskottets förevarande Utlåtande och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utlåtandet, hvarvid svarades talrika och starka nej, blandade med ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med talrika och starka ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller Lag-Utskottets Utlåtande N:o 9, om ändring af gällande stadganden angående skyldighet att deltaga i byggnad och underhåll af tingshus och häradsfängelser, röstar

ja;

Den det ej vill, röstar

nej;

Vinner nej, afslår Kammaren detta Utlåtande.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 20;
Nej — 77.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Lag-Utskottets den 17 och 19 dennes bordlagda Utlåtande N:o 10, i anledning af väckta motioner om ändring i lagens stadganden rörande skyldigheten att bygga kyrka, prestgård och tiondelada.

1:sta punkten.

Herr von Geijer: Då jag förmodar att diskussionen kommer

att omfatta icke allenast den nu föredragna punkten utan äfven de följande, ber jag att få yttra några ord angående betänkandet i sin helhet. — Det kan synas inkonseqvent att jag, som nyss yrkat bifall till Lag-Utskottets förslag rörande tingshusbyggnadsskyldighetens ordnande till ett gemensamt åliggande för medlemmarne inom tingsområdet, nu motsätter mig ändring af gällanden stadganden rörande byggnad af prestgård, kyrka och tiondelada. Men, på sätt jag nämnde i mitt förra yttrande, torde det böra medgifvas, att om, inom ett kommunalområde, samhällsklasser, hittills befriade från vissa kommunalbördor, skola förpligtas att i deras bärande deltaga, ställer sig saken mycket olika, om kommunalområdet är stort eller litet. I sednare händelsen kan bördan komma att trycka de nya bärarne så ojemnt, att somlige af dem dignade under dess tyngd.

Jag har en gång uti en socken, der ny kyrka byggdes, beräknat kostnaden af de körslor med mera, som af hemmansäboarne utgjordes under första byggnadsåret, då grunden till kyrkan blef lagd. — Denna kostnad uppgick till ett så stort belopp, att om de i socknen boende få skattskyldige, hvilka erlade bevilning för inkomst af kapital eller arbete, skolat i kostnaden deltaga, hade en hvar af dem rätt betala minst 16 procent af sin behållna inkomst.

Till alla delar instämmer jag i Herr von Gegerfelts reservation.

Friherre Sprengtporten: Då 3:dje punkten i det nu föredragna betänkandet stödjer sig på samma grunder som det förslag af Lag-Utskottet, hvilket nyss af Kammaren ogillats, får jag, under åberopande af mitt förra yttrande, anhålla om proposition på afslag af Utskottets hemställan i nämnda punkt.

Herr Nordström: Det är två särskilda frågor, detta betänkande omfattar; den *en*, huruvida, såsom Lag-Utskottet föreslår, den socknemännen enligt lag nu åliggande skyldighet att bygga och bättra prestebol, lämpligare borde på boställsinnehafvaren öfverföras mot ersättning till denne, och den *andra*, huruvida den socknemännen *inbördes* enligt lag nu åliggande skyldighet, att i prestgårds byggande taga del, borde så ordnas, att denna skyldighet blefve efter billiga grunder gemensam för kommunens samtliga medlemmar.

Utskottets förnämsta skäl för sitt tillstyrkande i afseende å *första* punkten är, att, enligt hvad erfarenheten skall hafva visat, de nu gällande stadgandena i saken vore af beskaffenhet att lätteligen leda till tvister af störande inverkan på det förtroende och den sämja, som borde råda mellan lärare och åhörare. Utskottet glömmar dervid, att den ersättning, som för byggnadsskyldighetens fullgörande skulle, enligt dess förslag, i stället tillkomma boställsinnehafvaren och uttaxeras från socknen, kunde i samma, och måhända än högre grad, leda till missämja och störande inverkan på förtroendet mellan läraren och församlingen, i synnerhet då ersättningen komme att utgå i penningar och antoge naturen af utskylder i stället för naturaprestationer. De regleringar af presterskapets löneinkomster, som till följd af Kongl. Förordningen den 11 Juli 1862 i nyaste tider egt

rum, och i hvilka någon förändring af nu gällande grunder för byggande och bättrande af prestboställena, i hvad de laga husen angår, icke blifvit ifrågasatt, skulle ock rubbas och leda till nya tvister, derest nu skyldigheten till prestgårdarnes byggande blefve på dessas innehafvare öfverflyttad. Det säges väl, att ersättning derför skulle tillkomma boställsinnehafvaren; men hvaruti den borde komma att bestå, huruvida den skulle hållas boställsinnehafvaren tillhanda *före* eller *efter* byggandet, huruvida förslaget till plan och kostnad för de ifrågasatta byggnaderna borde föreläggas socknemännen till granskning och godkännande innan det utföres med mera, om sådant allt söker man i Utskottets betänkande förgäfvades någon antydning, än mindre någon utveckling, ehuru dessa frågor dock hafva det närmaste samband med frågan om ersättningen. Borde byggnadsförslaget vara af socknemännen godkänt innan det verkställes — något, som med afseende på ersättningen vore ganska naturligt —, så må man fråga, hvilken väsendtlig fördel af det föreslagna nya förhållandet vore att förvänta, enär under sådan förutsättning den slutliga verkställigheten blir en byggmästare- och entreprenörsaffär, som heldre kunde uppdragas åt en dertill speciellt lämplig person, än åt presten. I Skåne äro väl redan nu och af gammalt presterne förbundna att sjelfva bygga sina prestgårdar; men någon ersättning derför från socknemännen är dem icke tillerkänd; den byggnadshjelp, de dervid uti en eller annan socken kunna påräkna, utgår från kyrkotionden, och i de patronela gällan från patronen. Dessutom, hvilket bindande skäl att tvinga presten att bygga, derest församlingarne derifrån befrias, funnes då i verkligheten, enär det är klart att, om han heldre ville bo på hyra, sådant borde vara honom tillåtet med det enda oeftergifliga förbehåll, att han skall bo inom socknen. Blefve det församlingens rätt att af presten fordra fullgörande af byggnadsskyldigheten, kunde sådant lika väl föranleda tvister mellan "lärare och åhörare", som det nuvarande förhållandet, och detta till och med i ännu större mån, om presten vid tillträdet sjelf saknade de för nödig byggnad erforderliga medlen och äfven vore förbunden att vänta på ersättningen, till dess byggandet eller bättrandet blifvit fullgjordt.

Det nu ifrågavarande ärendet är för öfrigt icke en blott vanlig ekonomisk fråga, utan sammanhänger ganska nära med vår kyrkoförfattning. En blick på de nu gällande, så kallade prestprivilegierna (af år 1723) öfvertygar snart derom. De framställa till hufvuddragen en fullständig öfversigt af kyrkans och presterskapets ställning och rättigheter i samhället med hänsigt så väl till *religionsvården*, som kyrkans egendom och presterskapets beneficier. Sålunda finner man i 1 § att den evangeliska trosbekännelsen utgör ett vilkor för kompetens att kunna anställas i offentlig embets- eller tjänstbefattning, — en omständighet, som innan den nyss anhandlade frågan om utvidgade rättigheter för främmande trosbekännare slutligen afgöres, icke kan undgå att vinna det afseende, densamma enligt grundlag tillkommer — och af 4—7 §§ inhentas, bland annat, att, i fråga om *prestgårds*-byggandet, skall till efterrättelse gälla resolution på all-

mogens besvär den 25 Maj 1720 (§ 4), det vill säga den förordning, som ligger till grund för föreskrifterna i 2 § 26 Kap. Byggningsbalken af vår allmänna lag: och som, enligt Regeringsformens nu gällande lydelse i 114 §, presterskapets privilegier, rättigheter och förmåner icke kunna ändras eller upphävas utan bifall af allmänt kyrkomöte, men sådant bifall ännu ej föreligger beträffande frågan om byggnadsskyldigheten, utgör äfven detta en omständighet mera bland de många andra skäl, som tala mot förslaget, å hvilket derför afslag yrkas.

Som andra punkten ännu ej är föredragen, torde yttrande deröfver vara ännu för tidigt.

Grefve Wachtmeister, Hans: De föregående talarne hafva yttrat sig öfver förevarande Betänkandes alla punkter; men jag anser det vara nödvändigt, att detsamma punktvis afgöres, ty den första punkten berör endast förhållandet emellan församlingen och kyrkoherden i afseende å byggnadsskyldigheten å prestboställen, under det att de sednare punkterna afse förändrad reglering af detta onus ur andra synpunkter. Jag tror, att det af Lag-Utskottet afsedda mål, eller att förekomma tvistigheter emellan kyrkoherde och församling, är i högsta grad önskvärdt, men jag tror dock icke, att det kan vinnas på det af Utskottet föreslagna sätt. Ehuru vid de i Kongl. Förordningen den 11 Juli 1862 föreskrifna regleringar af presterskapets löneinkomster, hvilka numera inom de flesta församlingar äro verkställda, bostälernas behållna afkastning beräknats med fästadt afseende på byggnadsskyldigheten sådan den för närvarande är fördelad emellan kyrkoherden och socknemännen, har Utskottet i denna omständighet icke ansett något hinder ur *rättslig* synpunkt möta för genomförande af de af Utskottet föreslagna förändringar. Jag tilltror mig icke att bedöma frågan ur rättslig synpunkt, men jag är viss om, att dessa förändringar skulle ur billighetens synpunkt möta många hinder. Jag har deltagit i åtskilliga löner regleringar och kan intvga, att åtminstone i min hemort man gått ganska lösligt till väga vid byggnadsskyldighetens taxerande och icke dervid varit så nogräknad, då det ej varit fråga om att göra ändringar i hittills gällande stadganden, men min öfvertygelse är, att förhållandet skulle blifva helt olika, om kyrkoherden å ena sidan skulle blifva tvungen att åtaga sig det vidtutseende bestyret med byggnadernas vidmakthållande, och församlingen å andra sidan skulle få vidskännas ökade utgifter för samma ändamål. Jag tror icke, att i en församling en af tjugo, kanske icke en af hundra, skulle med nöje mottaga en sådan lag, utan är öfvertygad om, att den endast skulle framkalla tvist och meningsskiljaktigheter emellan församlingen och kyrkoherden, hvarföre jag anhåller om afslag å den nu föredragna punkten.

Herr von Gegerfelt: Då jag såsom ledamot af Lag-Utskottet utan reservation biträdt dess hemställan i förevarande punkt och ingen annan ledamot af Utskottet uppträdt till försvar derför, anser jag mig böra göra det så godt jag kan, men jag får dervid öppet förklara, att jag gör det hvarken till följd af något lifligt intresse för frågan eller af öfvertygelse,

att förslaget är af den vikt, att det motsvarar de svårigheter, som otvifvelaktigt skulle vid dess genomförande uppstå. Det innefattar dock en riktig tanke, ty det finnes ingen rationel grund för den nuvarande fördelningen af byggnadsskyldigheten vid ecklesiastika boställen emellan boställsinnehafvaren och församlingen. Alla andra boställsinnehafvare bygga sjelfva och regleringen af byggnadsskyldigheten uppgöres emellan tillträdare och efterträdare, hvarigenom tvister icke kunna uppkomma af den beskaffenhet, som emellan en kyrkoherde och hans församling. Men ännu olämpligare är bestämmelsen i de fall, då nybyggnad åligger församlingen, och underhållsskyldigheten hvilat på presten ända till dess "husen af ålder och bruk och ej af prestens vanrykt förfalla", då församlingens skyldighet vidtager, ty härigenom göres frågan hvem kostnaden för en sådan förfallen byggnads istandsättande skall drabba beroende på syneförrättarnes omdöme huruvida reparation eller nybyggnad vore lämpligast, ett omdöme som ej i allmänhet kan stödjas på objektiva grunder. Detta förslag innefattar icke rubbning af ömsesidiga rättigheter, ty presten skulle för öfvertagandet af byggnadsskyldigheten tillerkännas motsvarande förhöjning i andra förmåner, en förhöjning, som naturligtvis af de hitintills byggnadsskyldige skulle bekostas. Det hade visserligen varit önskligt, att ifrågavarande förändring kunnat verkställas i sammanhang med de redan till större delen afslutade löneregleringarne, men, då nu så icke skett, torde den väl kunna ändock genomföras. Kammar-kollegium har uppgjort förslag till ecklesiastik boställsordning och deri föreslagit, att församlingen skulle bygga alla boningshus, men att presten skulle ansvara för alla byggnader, som afsåge jordbruket. Jag tror dock, att det af Utskottet gjorda förslag kunde vara lämpligare och vill derföre, om än blott *ex officio*, yrka bifall dertill.

Grefve Mörner, Oscar: Den talare, som sist hade ordet, yttrade, att han icke särdeles lifligt förordade ifrågavarande förslag, utan att han gjorde det endast *ex officio*. Jag skulle visserligen äfven kunna säga, att jag *ex officio* anhåller om bifall dertill, men jag gör det derjemte af en varm öfvertygelse om nyttan af en reglering af prestgårdsbyggnadsskyldigheten. Det är icke längre sedan än då det föregående Betänkandet behandlades som vi erforo, hvilken häftig äflan det finnes att afskaffa utskylder i allmänhet och särskildt alla de förmåner, af hvilka särskild jord, särskilda personer, särskilda korporationer äro i besittning. Denna påtryckning blir allt större och starkare samt föranleder mängen att uttala sin önskan om en aflösning. Samma tanke har äfven föranlett mig att uttala den öfvertygelse, att det skulle vara till gagn för presterskapet, om en reglering af byggnadsskyldigheten kunde uppgöras, hvarigenom nuvarande förhållanden förändrades utan förminskning af presterskapets inkomster, hvilka icke synas mig för stora. Af Utskottets Betänkande finner man, att endast vid denna riksdag icke mindre än sex motionärer framställt yrkanden om förändring af nuvarande stadganden om prestgårdsbyggnadsskyldigheten.

Att rent afslå alla dessa förslag hade visserligen varit för Ut-

skottet beqvämast, men man hade då alltjemt haft att befara idkelligen förnyade anlopp, och Utskottet ansåg det derfore vara bättre att nu genast ställa så till, att församlingens byggnadsskyldighet måtte, såvidt möjligt är, i synlig måtto försvinna och på något billigt sätt öfverflyttas å kyrkoherden, så att detta ämne till ständig förargelse för församlingen måtte upphöra. Utskottet har för vinnande af detta mål icke kunnat hitta på någon bättre utväg än den, som innehålles i dess hemställan. Det undföll visserligen icke Utskottets uppmärksamhet, att dess förslag kunde vara förenade med svårigheter, ibland annat i så måtto, att kyrkoherden skulle kunna af församlingen uppbära ersättning för byggnadsskyldighetens bestridande, men sedermera underlåta att bygga och att, om vid hans afgång hans bo skulle utvisa bristande tillgångar, församlingen ändock skulle få vidkännas utgifter för byggnadernas uppförande. Ja, mine Herrar, allt det der och andra vådor af förslaget insåg man i Utskottet, men som man ansåg det vara bättre att göra något än intet, om man äfven icke kunde bestämdt beräkna alla följderna deraf och således i någon mån toge ett hopp i mörka rymden, förenade man sig om ifrågavarande förslag, mot hvilket ingen reserverade sig, om det också räknade ljumma vänner. Man bör noga ihågkomma, att Utskottets förslag i den nu föredragna punkten endast afser förhållandet emellan kyrkoherden och församlingen. Då Utskottet emellertid ansåg sig icke böra afgifva ett bestämdt förslag i ämnet, ansåg Utskottet lämpligast, att Riksdagen aflät en skrifvelse till Kongl. Maj:t med uttalande af sina åsikter i frågan. Skulle Kongl. Maj:t vid en närmare pröfning finna dessa oriktiga och att en reglering af frågan icke är möjlig, låter Kongl. Maj:t den förfalla, men, om ifrågavarande onus skulle kunna ordnas på ett lämpligare sätt, och mig förefaller detta icke omöjligt, vore ett stort steg uttaget till utjemnande af de anledningar till split och missnöje, som nu förefinnas, och då kunde man säga, att löneregleringarnes genomförande varit riktigt välsignelsebringande, under det att dessa endast äro en halfmesyr, så länge tvister om byggnadsskyldigheten kunna uppkomma. Att löneregleringarne i de flesta pastorater redan äro fullbordade, är sannt, men denna fråga är ju endast en detaljfråga, åt hvilken man kan hoppas, att Kongl. Maj:t ändock skall egna nödig pröfning. Då ändamålet med ifrågavarande förslag är godt, då derigenom icke någons rätt kränkes utan detsamma åsyftar att aflägsna split och oenighet, har jag trott, att Utskottet handlat rätt. Har Utskottet begätt ett misstag, så är det åtminstone ett misstag af god vilja, och ett sådant bör med skonsamhet bedömas. Bär åter Utskottets förslag frukt, kan Utskottet hoppas, att det gifvit anledning till en god och nyttig reform. Jag anhåller om bifall.

Herr Ekenman: Äfven jag anhåller att få biträda Lag-Utskottets ifrågavarande förslag samt vill begära proposition på bifall dertill. Jag tror visserligen, att 1862 års förordning om reglering af presterskapets löner haft välgörande verkningar, men tror dock, att de deraf väntade fördelar aldrig skola helt och hållet vinnas, för ända det trätofrö, som ligger i byggnadsskyldigheten, blifvit undanröjdt.

Inom de flera församlingar, der jag deltagit i lönereglningar, hafva alltid församlingsmedlemmarne yrkat, att byggnadsskyldigheten måtte öfverflyttas på presten, men nämnden har på grund af förordningen varit förhindrad att i sådant afseende vidtaga någon åtgärd. Jag är öfvertygad, att församlingsmedlemmarne skola i allmänhet vara benägna att höja lönen för sin pastor, mot det att han öfvertog byggnadsskyldigheten, ty denna är icke endast ett ständigt återkommande tvisteämne emellan församlingen och pastor, utan är äfven ur ekonomisk synpunkt ganska betungande. Måhända är bördan deraf mindre betungande vid sådana boställen, hvartill tillräcklig skog finnes, men förhållandet är icke öfverallt sådant, och dessutom måste äfven en mängd andra materialier af församlingsboarne sammanskjutas. Jag tror att, huru man än ser denna sak, det torde vara af särdeles stor vikt, att någon reglering i ifrågavarande hänseende vidtages och att, om frågan öfverlemnades till Kongl. Maj:t, det icke kunde möta synnerligen stora svårigheter för Kongl. Maj:t att vidtaga de åtgärder, som i följd af en Riksdagens skrifvelse kunde ifrågakomma. Jag upprepar min anhållan om proposition på bifall till Utskottets förslag.

Hr Berg: Jag har velat tillkännagifva, att jag icke i allo kan instämma i Lag-Utskottets hemställan i den nu föredragna punkten. Det har redan förut blifvit här anmärkt, att det är betänkligt att å boställsinnehafvaren öfverflytta byggnadsskyldigheten, på den grund att boställsinnehafvaren lätt kan komma på obestånd och derigenom antingen efterträdaren komma i svårigheter eller ock församlingen få vidkännas dubbla utgifter för prestgårds förseende med nödiga byggnader. Jag tror äfven, att det kan vara svårt för många boställsinnehafvare och isynnerhet för en tillträdande kyrkoherde att ikläda sig det besvär, som åtföljer skyldigheten att sjelf verkställa antingen reparationer eller nybyggnader. I den ort der jag är bosatt, har församlingen nyligen måst nybygga för tillträdande pastor. Det hade för församlingen varit bäst om pastor sjelf velat åtaga sig detta besvär, men, ehuru församlingen för ändamålet erbjöd ett ganska rundligt belopp, vägrade pastor att dermed taga befattning; vi kunde icke tvinga honom dertill och vi måste medgifva, att det var svårt för honom att åtaga sig ett bestyr, som var för honom alldeles främmande. Om Lag-Utskottet hade ifrågasatt, att Kongl. Maj:t skulle taga i öfvervägande, huruvida byggnadsskyldigheten på pastorsboställen skulle kunna regleras så, att församlingen årligen kontribuerade till en byggnadsfond, skulle jag med nöje hafva biträdt Utskottets förslag. Merändels ifrågakommer byggnadsskyldigheten endast vid ombyte af pastor, och den blir derföre mycket betungande vid hvarje pastors afgång, hvarföre det vore mycket önskligt, om kostnaderna för detta onus kunde fördelas genom ett mindre årligt tillskott af församlingen. Som jag på de af mig nu anförda skäl icke kan gilla att byggnadsskyldigheten skulle öfvertagas af pastor, får jag anhålla om afslag å Utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels

bifall till Lag-Utskottets förevarande hemställan och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till samma hemställan, hvarvid svarades många nej jemte åtskilliga ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja jemte åtskilliga nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Andra punkten.

Utskottets hemställan bifölls.

Tredje punkten.

Herr von Gegerfelt: Jag får vid denna punkt åberopa min vid Betänkandet fogade reservation, i hvilken jag sökt utveckla de skäl, som förhindrat mig att biträda Utskottets hemställan i detta afseende, fastän jag förordat dess förslag angående tingshusbyggnadsskyldigheten. Frågans utgång torde för öfrigt, efter Kammarens nyss fattade beslut, vara temligen klar. Jag yrkar afslag.

Herr Ekenman: Ehuru jag lika med Herr von Gegerfelt är fullkomligt öfvertygad, att Kammaren kommer att afslå Utskottets i denna punkt afgifna förslag, anser jag mig dock, när jag ej reserverat mig inom Utskottet, böra, under åberopande af de grunder Utskottet anfört, anhålla om proposition på bifall till förslaget.

Herr vice Talmannen: Af det beslut Kammaren nyss med afseende å första punkten fattat torde med nödvändighet följa, att den nu föredragna tredje punkten icke kan bifallas, och jag får derföre anhålla om proposition på afslag å densamma.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Lag-Utskottets förevarande hemställan och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till samma hemställan, hvar till svarades nej, och sedermera proposition på afslag derå, som med ja besvarades.

Fjerde punkten.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 17 och 19 dennes bordlagda Utlatande N:o 11, i anledning af väckt förslag rörande ändring i Kongl. Förordningen om egors fredande mot skada af annans hemdjur och om stängselskyldighet den 21 December 1857.

Herr von Gegerfelt: Det förslag Lag-Utskottet i det nu föredragna Betänkandet framlagt är obestriddigen praktiskt anda-

målsenligt. I ett land af så vidsträckt omfattning som vårt kan en och samma stängsellag icke vara lika tillämplig öfverallt, utan olika förhållanden kräfva olika lagstadganden. Jag har dock reserverat mig mot förslaget, och det på den grund att jag icke anser det grundlagsenligt. Här uppställer sig först den fråga: innehåller stängsellagen stadganden af civillags natur och således liggande inom området för Konungens och Riksdagens gemensamma lagstiftningsrätt? Besvaras denna fråga med ja, möter den andra frågan: kan Riksdagen, äfven om den så önskar, åt Konungen uppdraga någon del af sin lagstiftningsrätt? För min åsigt, att svaret på den förra frågan bör blifva jakande, har jag två skäl att åberopa. Det ena är det sätt, hvarpå lagen tillkommit. Som vi veta, äro gränserna mellan civil och ekonomisk lag ganska obestämda och omtvistade, men det finnes dock några skiljeregler, som äro af oomtvistlig beskaffenhet. 1857 års stängselförordning blef, efter behandling i sammansatta Lag- och Ekonomi-Utskottet, antagen af Konung och Ständerna gemensamt enligt 87 § Regeringsformen, och den utfärdades derefter på föredragning af Justitie-departementet. Enligt den fördelning af ärendena, som är uppgjord de särskilda Stats-departementen emellan, finnes det ingenting som rättfärdigade stängselförordningens utfärdande från förenämnda departement, om den ej vore af civillags natur. I samma ordning hafva äfven föreslagna ändringar i denna lag behandlats; de hafva handlagts af sammansatt Lag- och Ekonomi-Utskott, och denna omständighet ger ett bevis derom, att lagen ansetts vara af blandad civil- och ekonomisk natur. Det andra stödet för min åsigt är en stor auktoritet, *Lagkomitéén*, med hvilken Lag-Beredningen instämt. Lag-komitéén hade gjort till sin uppgift att från sitt förslag till Byggningsbalk afskilja alla stadganden, som icke voro af civillagsnatur, och enligt denna åsigt blefve det, såsom komitéén uttrycker sig: "Byggningsbalkens egentliga föremål att stadga *hvad den ena grannen har att göra eller låta*, för att sätta *den andre* i tillfälle att rätt bruka sin egendom, och hvilka band de *inbördes* måste tåla å bruket af den egendom, som dem i grannelaget tillhör". I analogi härmed har nu Lagkomitéén (och efter den Lagberedningen) i förslaget till Byggningsbalk upptagit just det ämne, som i detta Betänkande afses. Vid sådant förhållande torde det väl kunna anses, att åtminstone vissa delar af stängsellagstiftningen, och speciellt den om stängselvitsord, ligga inom civillagens område. I afseende på svaret å andra frågan, eller huruvida Riksdagen kan till Konungen afstå någon del af sin lagstiftningsrätt, läser någon tvekan icke kunna förefinnas. Konungen kan väl, enligt 89 § Regeringsformen, åt Riksdagen öfverlemna att gemensamt med honom något afgöra, som Rikets allmänna styrelse rör, men någon motsvarande rättighet för Riksdagen att uppdraga åt Konungen att ensam besluta i ärenden af civillags natur finnes ingenstädes medgifven. Utskottet har emellertid åberopat två exempel, såsom enligt Utskottets förmenande analoga med det förevarande fallet. Det ena är stadgandet i 12 § af 1864 års jagtstadga, att Konungen eger särskildt förordna om ändringar i den bestämda fridlysningstiden. Detta är dock helt naturligt, ty jagtstadgan hör obestriddigen inom den admini-

strativa rättens område, är tillkommen enligt 89 § Regeringsformen och utfärdad på föredragning af Finans-departementet. Det andra exemplet skulle vara, att det i Kongl. Förordningen angående boupp-teckningars och arfskiftens upprättande i stad den 1 Maj 1868 är under vissa förutsättningar öfverlemnadt åt Kongl. Maj:t att för hvarje särskild stad förordna om upphörande af stadgandet i 9: 1 Arfdabalken. I afseende härå åtnöjer jag mig med att citera Hans Excellens Justitie-Statsministerns yttrande till Statsråds-protokollet vid ifrågavarande lagförändrings föredragning inför Kongl. Maj:t. Han säger: "lika litet synes mig tvekan böra förefinnas derom, att Arfdabalkens nu ifrågavarande stadgande är till sin grund icke ett privaträttsligt, utan ett rent administrativt förfogande, för så vidt detsamma icke må anses ega naturen af ett slags privilegium för städerna". Intetdera af de båda återopade exemplen bevisar således något. För öfrigt synes mig hela den föreslagna förändringen vara öfverflödig för åstadkommande af det åsyftade ändamålet. Lands-tingen äro ju oförhindrade att ingå till Kongl. Maj:t med anhållan om lagförändring för det särskilda landstingsområdet. Kongl. Maj:t aflåter derpå Proposition till Riksdagen, såsom skedde vid fråga om särskild skogslagstiftning för Gotland, och så vinnes målet, utan att större omgång därför erfordras, än om Utskottets förslag antages. Jag yrkar därför afslag å betänkan.

Herr Hasselrot: Jag kan icke till alla delar gilla de betänkligheter mot förslaget, som den förste talaren anför; men innan jag upptager dem till besvarande, ber jag att få nämna några ord om utvecklingen af den lagstiftning hvarom nu är fråga. 1802 års stängselsförordning, utfärdad efter Rikets Ständers hörande å riksdagen i Norrköping år 1800, stadgade, som vi alla minnas, att den som stänga ville, egde vitsord, att det förmedlade hemmantalet utgjorde delningsgrund för stängselskyldighet, och att bevisningsskyldigheten, det vill säga skyldigheten att, då egofriden blifvit bruten, freda sig från ansvar, ålåge den stängselskyldige och ej kreatursegaren. Denna förordning kunde i längden icke undgå att väcka missnöje, så väl derföre att skogarne förstördes genom hägnadsbesväret, som ock derigenom att det utgjorde ett hinder för landets kultur, och att genom densamma ej vanns hvad man dermed åsyftat — egofrid. Vid 1852 års allmänna landtbruksmöte i Lidköping kom frågan om behofvet af en tidsenlig reform i detta hänseende under öfverläggning, och sedan ett för sakens behandling tillsatt utskott afgifvit utlåtande, uttalade mötet såsom sin den mening som nu finnes uttryckt i 1 § af gällande stängsellsag, eller att hvar som hemdjur eger skall vara pligtig att om dem hålla sådan vård, att de ej inkomma på annans egor. Stödd på denna mening och för att befordra en lagförändring i sådan syftning, väckte jag inom Borgareståndet vid 1853—1854 årens riksdag motion i ämnet, innefattande ett förslag till lag, byggd på nyssnämnda grundsats; men enär jag insåg att i vårt land, med en utsträckning från Haparanda till Ystad, förekomma stora skiljaktigheter, så att hvad som i fråga om en egofridslag kunde finnas nyttigt och riktigt för Skåne, ej vore gagneligt för Norrland, och att

hvad som vore lämpligt för slättbygden ej vore det för skogsbygden, samt skogsbygd och slättbygd så omväxlande inom vårt land, att en och samma egofridslag icke alls vore lämplig för ett helt län eller landskap; så lämpade jag mitt förslag derefter och hemställde: "att en hvar skall för värden om sina kreatur ansvara och således gälda den skada, som de ä annans egor göra, men att i de orter, der egare och innehafvare af jord finna för sig mera förmånligt att bibehålla stängselbesväret, sådant må vara dem tillåtet, då de flesta i stängsel-laget, egande minst hälften af den jordrymd aftalet afser, derom träffa öfverenskommelse, hvilken då, skriftligen upprättad, bör lända till efterrättelse, så länge flertalet i stängselaget dermed åtnöjas". Till upplysning ber jag att få nämna, att man den tiden kunde tala om "stängselag", hvilket var liktydigt med skifteslag, enär, innan landet blifvit laga skiftadt, det bestod af särskilda skifteslag. Förslaget vann bifall af de tre första Riksstånden, men afslogs deremot af Bondeståndet, som fann förändringen så vådlig, att Ståndet till och med ansåg sig böra afsända en deputation till Konungen med anhållan om förslaget förkastande. Till följd af Rikets Ständers i ämnet aflättna skrivelse och med fästadt afseende derjemte på den af Bondeståndet uttalade protest nedskrefs sedermera den förordning, som, utfärdad den 21 December 1857, utgör vår nu gällande stängselag. Denna utgör ock en förmedling af de båda olika principerna, ty efter att hafva i 1 § uttalat den af mig nyss anförda regel, att en hvar skall ansvara för värden af sina kreatur, medger den i 2 § stängselvitsord. Förordningen eger visserligen det stora företräde framför äldre lagstiftningen, att den fördelar stängselbesväret mera jemnt, äfvensom att den kastar bevisningsskyldigheten (skyldigheten att visa sin oskuld) på den det vederbör eller den som brutit egofriden, på egaren af kreaturen, men den laborerar å andra sidan med det fel, att innehålla det för hela riket gällande skogsförödande stadgandet, att den, som stänga vill, eger vitsord. Behofvet af en förändring just härutinnan gjorde sig snart kämbart. och flera lands-ting ingingo därför till Kongl. Maj:t med anhållan att olika stad-ganden för särskilda län eller andra områden måtte utfärdas rörande stängsel-skyldigheten. Med anledning häraf uppgjordes år 1865 inom Justitie-departementet ett förslag till tillägg i 19 § stängselagen af följande lydelse: "Landstings. af Kongl. Maj:t godkända beslut i så-dan fråga, hvarom, efter hvad nu sagdt är, öfverenskommelse mellan angränsande jordegare träffas må, vare, intill dess beslutet blifvit med Kongl. Maj:ts bifall upphäfdt, inom landstingets område gällande såsom en emellan samtliga egare och innehafvare af jord slutad "före-ning" för de fall, der ej mellan särskilda egare och innehafvare af jord träffad öfverenskommelse till efterrättelse länder. Ej må lands-tingets beslut utgöra hinder för särskild öfverenskommelse om vid-blifvande af de enligt lag i allmänhet gällande föreskrifter i ämnet; dock skall i afseende å sådan öfverenskommelse tillämpas hvad i fråga om enskildas förening om inskränkning i stängsel-skyldigheten stadgadt är". Förslaget mötte dock betänkligheter inom Högsta Domstolen, till följd hvaraf det förföll.

Det nu anförda torde emellertid visa nödvändigheten af en för-

ändring i den riktning, att hvarje ort erhåller en dess behof motsvarande egofridslag, och då nu Utskottets förslag innebär ett försök i detta hänseende, kan jag således ej hafva några principiella betänkligheter mot detsamma. Men då uppstår den af den förre talaren redan uppkastade frågan, om det är med våra konstitutionella former förenligt att åt Kongl. Maj:t öfverlemna lagstiftningen i förevarande fall. Detta åter beror på, huruvida bestämmelserna angående stängselvitsord äro att hänföra till civillag eller ekonomisk lag, och i detta afseende är jag af olika åsigt med den förre talaren. Jag vill visserligen ej söka uppställa några definitioner på de olika kategorier af ifrågavarande lagområden, men jag skulle tro, att man utan misstag kan säga att, om en lag innefattar bestämmelser angående enskildes inbördes rättigheter och skyldigheter utan hänsyn till vissa statsändamål, så tillhör den privaträtten och är af civillags natur, under det att åter, när Staten uppträder, så att säga, som part, eller när den enskildes rätt får böja sig för hvad som är allmänt väl, man då är inne på den ekonomiska lagstiftningens gebiet. Så innefattar skiftes-stadgan för beredande af nytta för det allmänna ganska stora inskränkningar i den enskildes eganderätt, och därför har den alltid ansetts tillhöra den ekonomiska lagstiftningen. Samma förhållande eger rum med förordningen angående hemmansklyfning och jordaf-söndring. Hvad nu stängsellagen angår, är det obestriddigt, att den innehåller många stadganden af civillags natur, men just det ifrågavarande, eller det om stängselvitsord, vågar jag påstå tillhöra den ekonomiska lagstiftningen. Stadgandet härom kan nemligen icke deduceras ur rättens, utan blott ur nyttans synpunkt. Ena afdelningen inom Sammansatta Lag- och Ekonomi-Utskottet vid 1853—54 årens riksdag har i detta afseende yttrat följande, som jag torde få uppläsa:

“Ur eganderätten, kan, i fråga om hägnad, ej härledas annan rättighet, än den för jordegaren att sjelf inhägna sin jord. Hvad man eger, är man berättigad att freda på det sätt man bäst finner, då annans rätt derigenom ej kränkes. Längre kan man ej komma, ty ehuru väl det egna området är en rätts-sfer, inom hvilken man har anspråk på att vara fredad för intrång, och grannen således är pliktig att afhålla sina kreatur från ohägn derå, måste likväl sättet, hvarpå detta åstadkommes, alltid blifva hans ensak, hvarom ingen annan eger bestämma.

Rättigheten att fordra grannens deltagande i hägnad lärer således ej heller kunna ur eganderätten härledas.

Deremot torde, så väl af sakens natur, som af de upplysningar våra äldre lagar lemna, det vara uppenbart, att denna rättighet haft sin grund i åsigterna om den gemensamma nytta, som derigenom skulle beredas jordegare.“

Utskottet ansåg således den gemensamma nyttan böra reglera frågan om stängselvitsord, och då nu så är, då den allmänna nyttan fordrar att icke våra skogar förstöras genom missbruk af denna rättighet, så bör ock staten kunna, när så nödigt finnes, ingripa, och således måste lagstadgandena om stängselvitsord höra under den ekonomiska lagstiftningen. Men -- fastän jag anser att så är, och fastän jag gillar den princip, som legat till grund för Utskottets hemställan, kan jag dock

ej godkänna det sätt, hvarpå Utskottet formulerat sitt förslag. Utskottet föreslår nemligen att 37 § i stängsellagen skulle erhålla ett tillägg af följande lydelse: "Der, till följd af ortförhållanden eller andra omständigheter, det finnes lämpligt att stängselskyldigheten för särskildt landstings område ordnas efter andra grunder etc." Enligt förklaring af Utskottets ledamöter förstås här med "*särskildt landstings område*" ett "*helt*" landstingsområde, och undantagsstadganden skulle således ej kunna utfärdas blott för en del af ett län. Detta är dock oriktigt och olämpligt, ty vissa landstingsområden äro så stora, utgöras af, i hänseende till natur- och kulturförhållanden, så skilda delar att hvad som bör gälla för en del af området icke utan skada kan tillämpas i en annan; och stadgandet bör således uppställas så att särskilda egofridslagar må kunna fastställas för olika delar af landstingets område.

Skulle Riksdagen åter finna formela betänkligheter mot ett sådant förslag, eller ej vilja åt landstingen öfverlemna afgörandet af dylika frågor, dervid jag dock ber att få anmärka, att slutliga pröfningen tillkommer Kongl. Maj:t; så återstår ingen annan utväg, än att helt enkelt bifalla motionen, så att stadgandet i 1 § af författningen blir en sanning och att en hvar blir skyldig taga sådan vård om sina kreatur att de ej göra skada å annans egor samt att stängselvitsordet borttages. 19 § af förordningen bör sedan omskrifvas, så att det lemnas öppet för dem, som vilja stänga, att derom träffa öfverenskommelse i samma ordning som nu är stadgad för dem, som ej vilja stänga.

På dessa grunder anhåller jag om återremiss af betänkandet.

Friherre Sprengtporten: Om det af Lag-Utskottet framställda förslaget skulle bifallas, så kan jag för min del icke finna, att det åsyftade ändamålet dermed vunnas, ty skiljaktigheterna inom samma landstingsområde äro ofta lika stora som emellan särskilda delar af riket. Näst den lyckan att ega goda ekonomiska lagar, är för landtmannen intet mera önskvärdt, än att de lagar, som djupt ingripa i jordbruksförhållandena, icke må underkastas alltför täta förändringar. Den erfarenhet, jag kunnat förvärfva mig i afseende å inflytandet af den senaste stängselförfattningen, är, att denna lag verkat väl för sitt ändamål och icke bör ändras till sina grunder. Den siste talaren har antydtt att det borde stiftas särskilda lagar för smärre afdelningar af samma landstingsområde; men i hvilken partikularism skulle icke då lagstiftningen, under sådana förhållanden, komma att fördjupa sig, och huru skall väl då förhållas, när två olika territorier mötas och det ena har *en* lag, det andra en annan. Jag kan i allmänhet icke gilla den grundsatsen, att lagstiftningen öfvergår från Regeringen och Representationen till kommunen, i hvars bestämmande det icke ingår att blifva lagstiftare, och som ofta saknar erforderliga egenskaper, för ett sådant värf. I århundraden har landet styrts efter en lag, måtte vi icke återkomma till landskapslagar. Jag ser häri icke något framsteg.

Det må vara möjligt att på slättbygden det kunde anses önskligt för en och annan att vitsord lemnades åt den som ej vill stänga,

men om man tror, att i en skogsbygd det skulle låta sig göra, att under alla förhållanden valla kreaturen, bygger man på en fiktion. Om den föreslagna lagen, som icke, likt den nu gällande, är enkel och bestämmd i sina föreskrifter, tilläfventyrs komme att medföra någon fördel för somliga, så befarar jag, att den för andra blefve tryckande och skulle gifva anledning till ständiga tvister, grannar emellan; och får jag, på dessa skäl, yrka afslag å det föredragna betänkandet.

Friherre Raab, Adam Christian: På de skäl friherre Sprengtporten uttalat kommer jag att instämma i hans mening och yrka afslag.

Den förevarande frågan bör betraktas ur två synpunkter. Den ena är den, som af Herr von Gegerfelt framhållits, nemligen huruvida stängselförordningen är att betrakta såsom en civillag, eller blott såsom tillhörande den ekonomiska lagstiftningen. Derom är det bäst att låta juristerne tvista; jag vill ej hålla mig till den lagliga, utan till den nyttiga sidan af saken, till frågan om hvad resultatet skulle blifva, i fall förslaget bifölles. I det afseendet instämmer jag visst icke med Herr von Gegerfeit, som ansåg att förslaget i praktiskt hänseende vore lämpligt. Jag tror motsatsen, och att det skulle i flera orter komma att leda till en beklaglig återgång till ett sämre. Jag kommer mycket väl ihåg marschen af denna fråga, sådan som den blifvit af Herr Hasselrot framställd, och ber endast att få tillägga, att efter 1853 års riksdag det af Ständerna då afgifna förslag remitterades till hushållnings-sällskapens hörande. Jag hade den lyckan att då vara Ordförande i Kalmar läns hushållnings-sällskap och erinrar mig mycket väl det utlåtande, som sällskapet i frågan afgaf. Detta öfverensstämde i det närmaste med det förslag, som sedermera blef gällande lag; men jag har en annan erinran från denna tid, att nemligen allmogen länge var i hög grad ovänligt stämd emot mig, derföre att den tillskref mig skulden för den förändring, stängselförfattningen undergick.

Med Friherre Sprengtporten instämmer jag deri, att det i vårt land är omöjligt att åstadkomma en lagstiftning, som går derpå ut, att borttaga all stängselkyldighet. Jag erinrar mig, att jag utomlands i Tyrolen, Schweiz och Lombardiet sett att det på flera ställen, der man har skogbevuxen betesmark, man också har stängsel, emedan det i sådan mark är, om icke omöjligt, åtminstone högst besvärligt att annars valla kreaturen. Detta är äfven fallet i vårt kuiperade land. Fördomen mot stängsels borttagande är ännu hos oss ganska allmän, äfven i slättbygden. Jag reser allt emellanåt i Upland och ser der gärdesgårdar, som jag djupt beklagar få stå kvar. Jag tror att, om man öfverlemnade till landstingen att uppgöra stängselförordningar, ganska många af dessa skulle besluta att återupplifva stängselkyldigheten till hvad den i gamla tider var. Jag ber att få erinra att motioner blifvit väckta vid nästan alla föregående riksdagar, allt sedan 1857 års författning utfärdades, att i mer eller mindre mån återgå till den gamla stängselgrunden. Jag tror således ej, att man under sådana förhållanden bör blottställa sig för att

landstingen skulle få rättighet att i denna fråga lagstifta i retrograd riktning, hvarföre jag för min del får yrka afslag på Betänkandet.

Grefve Mörner, Oscar: Jag ber blott att i korthet få nämna, att jag i fråga om det grundlagsenliga i Lag-Utskottets förslag instämmer med Herr von Gegerfelt. Jag anser, beträffande sjelfva saken, att följderna af en sådan särskild lagstiftning för de olika landstingsområdena, eller till och med, såsom en talare här föreslagit, för särskilda delar af samma landstingsområde skulle komma att blifva ganska betänkliga. Om t. ex. ett hemman låge inom tvänne härad eller två olika landstingsområden kunde man ju ej veta, huru man skulle stänga.

I allmänhet torde enhet i lagstiftningen vara önskvärd och ej utan yttersta nöd afvikelser derifrån böra ega rum. Men har väl någon synnerlig klagan blifvit förd mot den nu gällande författningen. Jag för min del har ej hört talas derom, och här vid Riksdagen är det endast *en* motionär, som gjort framställning om någon ändring deruti. Men om denna åtgärd af en enda person är förtjent af så mycket afseende, att den bör föranleda till en lagförändring, det torde tåla att närmare begrundas.

Då således till de skäl Herr von Gegerfelt anført kommer, att nyttan af den ifrågasatta lagförändringen ej är ådagalagd eller något allmänt missnöje försports med de nu gällande stadgarne, så kan jag för min del ej inse något skäl, hvarför man skulle vidtaga en sådan förändring, utan får jag derföre för min del yrka afslag å Betänkandet.

Herr Asplund: Då så stora auktoriteter uppträdt emot Lag-Utskottets Betänkande, kunde det synas vara öfverflödigt och utan nytta att en så obetydlig röst som min höjes i frågan; men äfven den lille David torde få anlita sin slunga, i synnerhet som det för mig är fråga om att försvara icke egentligen Utskottets utlåtande, utan snarare Utskottet sjelft mot beskyllningen att hafva framlagt ett grundlagsvidrigt förslag.

Kongl. Förordningen af den 21 December 1857 innehåller tvänne fullkomligt stridiga principer, är baserad på två, hvarandra motsatta grundåsigter. Först uttalas den grundsatsen, att det åligger hvar och en, som hemdjur eger, att om dem hålla sådan vård, att de icke oloffigen inkomma på annans egor. Den andra principen, som i förordningen uttalas, är den gamla, som gällde ensam intill 1857, nemligen om vitsord för den, som stänga vill, utom för vissa, i förordningen närmare angifva undantagsfall. Den förra principen är onekligen af civilrätts natur, men deremot kan jag ej vidgå att äfven principen om stängselvitsordet skulle vara af sådan natur. Jag påstår tvärtom, att den är af rent ekonomisk beskaffenhet. Det synes mig nemligen ligga i sakens natur, att denna institution icke kan härledas ur eganderätten, utan har den uppkommit i följd af sedvänja och häfd. Den förmenas visserligen vara en servitut, men då måste den vara en servitut, som man kan rubba i annan ordning. än den för ändring af civillag föreskrifna.

Låt oss se till huru stängselvitsordet uppkommit. Under en lägre grad af kultur, då endast få egor voro odlade och byarne lågo fjerran från hvarandra, var det hufvudsakligast betesfriheten, som utgjorde — så att säga — qvintessensen af eganderätten, och den, som odlade någon del af sin egendom, fick därför söka att, bäst han kunde, skydda den emot skada af andras betande hjordar. När de odlade egorna började mötas gjorde sig redan den häfdvunna uppfattningen gällande. Man använde då, liksom länge derefter, det så kallade årsskiftet, det vill säga, att den jord, som odlades det ena året, det andra låg i träde. Det var då nödigt att skydda det odlade skiftet mot skada af boskapen på grannens träde, hvarföre egaren omgaf sin åkerteg med en stängsel, som likväl borttogs nästa år, när den å hans sida ej behöfdes. Det skifte, som då å andra sidan odlades, måste nu i sin ordning inhägnas, så att den af grannarne i en by, som för året odlade en viss jordlott, måste omgärda den med stängsel när den angränsande trädades. Slutligen fann man att det var onödigt att begge grannarne hvar sitt år stängde utefter hela råskilnaden, hvarföre man öfverenskom, att hålla ständig stängsel och dela underhållsskyldigheten sig emellan. Denna på ömsesidig fördel grundade öfverenskommelse blef så småningom lag och på detta sätt uppkom stängselvitsordet, eller den ena grannens rätt att påkalla den andras biträde vid uppförande af stängsel. Genom 1857 års förordning gjorde sig en sammangyttring af dessa begge principer gällande, — om till fromma för jordbruket vill jag lemna derhän. Man har påstått att den skulle vara tillfredsställande med afseende å stadgandet, att medelst en öfverenskommelse grannarne emellan stängselvitsord kan upphävas; men det är naturligt, att en sådan öfverenskommelse ej är lätt att åstadkomma, ty om, i det ögonblicken sådan föreslås, några jordbrukare hafva sin stängsel i godt skick, så vilja de ej gå in derpå. Om förslaget upptages några år sednare, så är det kanske den motsatta sidan, som har sin stängsel fullständig och ej vill underkasta sig en öfverenskommelse; hvadan någon sådan ej heller då kommer till stånd.

Om nu min åsigt skulle vara riktig, att stängselvitsordet ej grundar sig på eganderätten, utan tillkommit för den samfälliga nyttan, så är det klart, att der det ej mera är nyttigt att hålla hägnad, der bör ej heller stängselvitsord längre finnas. Men vårt land är så olika med afseende å jordbruksförhållandena, att man ej kan stifta en för hela riket lämplig stängsellag. Ännu finnas nemligen trakter, der den ursprungliga betesfriheten är rådande, men ock stora trakter, der betesrätten ej mera värderas, utan det blifver långt billigare för jordbrukaren att valla sina husdjur eller på annat sätt afhålla dem från sin grannes egor, än genom att underhålla en dyrbar stängsel. I sådant afseende är det viktigt att åstadkomma förändringar, som kunna vara lämpliga för de särskilda orterna. Men att dessa skulle behöfva af Konung och Riksdag gemensamt stadfästas, kan jag ej finna vara nödvändigt. Jag vill medgifva att derigenom att två principer äro, på sätt jag nämnt, sammanblandade i 1857 års förordning och derigenom att denna tillkommit på grund af en Kongl. Maj:ts af Rikets Ständer bifallen Proposition, det kan vara tveksamt,

huruvida sjelfva författningen äfven i den ekonomiska delen kan ändras annorlunda än genom begge Statsmakternas sammanstående beslut; men det af Lag-Utskottet framlagda förslag innehåller också att Riksdagen skulle besluta en förändring i den syftning, att Kongl. Maj:t må vara förbehållet att, på framställning af ett landsting, för dess område utfärda en särskild författning. Om ett sådant förbehåll funnits i Kongl. Maj:ts vid 1857 års riksdag framlagda förslag, så hade ju, derom torde väl ej någon tvekan förefinnas, Riksdagen kunnat och bort fastställa detta förbehåll, emedan intill den dagen, då principen om egarens skyldighet att hålla vård om sina hemdjur intogs i författningen, denna var af ekonomisk natur och förbehållet gällde, liksom det nu bör gälla, allenast den fortfarande ekonomiska delen.

Man har här åberopat, att Lagberedningen skulle varit af annan tanke i frågan; men som auktoritetstro ej bör gälla, så låter jag ej binda mig af det skälet. Man har vidare såsom bevis derför, att stängselförordningen vore af civillags natur, anført, att den skulle blifvit handlagd af Sammansatt Lag- och Ekonomi-Utskott. Jag vågar dock bestrida, att detta utgör något bevis för den sålunda uttalade åsigten. Jag skulle nemligen, om tiden det medgäfve, kunna framdraga flera af Lag- och Ekonomi-Utskott handlagda frågor, som jag tror att någon kan påstå vara af annat än ekonomisk natur.

Att således öfverlåta eller förbehålla åt Kongl. Maj:t att inskränka eller upphäfva stängselvitsordet, der Kongl. Maj:t, med afseende å ortens förhållanden, kan finna sådant fördelaktigt, det torde hvarken vara grundlagsvidrigt eller oändamålsenligt.

Då emellertid Lag-Utskottets Betänkande, vid hvars justering jag ej var närvarande, ej är så uppställt, att det fullt förnöjer mig, så vågar jag hemställa, om en återremiss i syftning att få slutklämman modifierad. Utskottets förslag innehåller, för det första, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla om utfärdandet af en författning, hvarigenom skulle förordnas om ett tillägg till 37 § uti ifrågavarande författning. Nu innehåller 37 § endast stadgande om tiden, då författningen skulle träda i kraft samt om upphörande af förut gällande vitesförbud; och mig synes ej rätt lämpligt att föreslå detta tillägg vid 37 §.

Vidare lyder det ändringsförslag, som Utskottet framlagt, sålunda: "Der, till följd af ortförhållanden eller andra omständigheter, det finnes lämpligt att *stängsel-skyldigheten* för särskildt landstingsområde eller viss del deraf ordnas efter andra grunder, än de här ofvan i allmänhet bestämda, vare Kongl. Maj:t förbehållet att, på framställning af vederbörande landsting, derom förordna." — Detta skulle kunna tydas så, att Kongl. Maj:t kunde ändra äfven det civilrättsliga stadgandet. För att förekomma en sådan tydning och på grund af hvad jag i öfrigt anført, skulle jag vilja hemställa, att Riksdagen måtte för sin del besluta och hos Kongl. Maj:t anhålla om utfärdande af en författning, hvarigenom såsom tillägg till Kongl. Förordningen om egors fredande mot skada af annans hemdjur samt om stängsel-skyldighet den 21 December 1857 förordnas, att der, till följd af ortförhållanden eller andra omständigheter, det finnes lämpligt att be-

stämmelserna om stängselvitsord upphävas, det må vara Kongl. Maj:t förbehållet att på framställning af vederbörande landsting derom förordna.

Men då måhända en återremiss för sådant ändamål är behöffig, får äfven jag för min del derom anhålla.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels återremiss af Lag-Utskottets förevarande Utlåtande och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utlåtandet, hvarvid svarades nej, sedermera proposition på återremiss deraf, då svaren utföllo med många ja och nej i blandning, samt slutligen proposition på afslag derå, hvilken proposition likaledes besvarades med många så väl ja som nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering; till följd hvaraf och efter det Kammarern, uppå Herr Grefvens och Talmannens framställning, till kontraposition vid voteringen antagit återremiss af merberörda Utlåtande, uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som afslår Lag-Utskottets Utlåtande N:o 11, röstar
Ja;

Den det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, återförvisar Kammarern detta Utlåtande.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 36;
Nej — 41.

Föredrogs ånyo Första Kammarerns Tillfälliga Utskotts den 17 och 19 dennes bordlagda Utlåtande N:o 1, i anledning af en utaf Friherre von Essen väckt motion, N:o 21, angående delning af Stockholms län.

Herr Falk: Kammarerns Tillfälliga Utskott N:o 1 har, i anledning af Friherre von Essens motion, N:o 21, angående delning af Stockholms län, på anförda skäl hemställt, att berörda motion icke måtte af Kammarern bifallas. Jag, för min del, var likväl härvid af skiljaktig tanke med Utskottets majoritet och anmälde äfven min reservation emot beslutet. Denna min reservation har dock icke kommit att åtfölja Utskottets Utlåtande, och ej heller blifvit tryckt i sammanhang dermed. Måhända beror detta på en försummelse från min sida, ehuru, efter mitt förmenande, anledningen härtill är att söka uti ett allt för brådstörtadt expedierande af Utskottets Utlåtande. Det

må

må härmed vara huru som helst; men åtminstone hade man väl kunnat fördrå, att Utlåtandet innehållit en upplysning derom, att jag *anmänt* en reservation mot detsamma. Enär min reservation således ej kunnat komma till Kammarens kännedom, så anhåller jag härmed att nu få uppläsa densamma:

Uti en inom Första Kammaren afgifven motion, N:o 21, har Friherre F. von Essen föreslagit "att Riksdagen ville besluta i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t ville låta utreda, om en förening af Upsala och Stockholms län till ett landshöfdingedöme samt Södertörns öfverflyttande till Nyköpings län kunde finnas lämpligt och att Kongl. Maj:t i så fall täcktes derom till nästinstundande Riksdag göra Proposition".

Genom denna motion, som, enligt hvad deruti bland annat omförmäles, åsyftar en besparing för Staten, har fråga blifvit väckt. Dels om upphörande af Stockholms län, medelst detsammans fördelning emellan de närmast angränsande länen, samt dels om förändring i den nu gällande länsindelningen inom två af rikets landskap, nemligen Upland och Södermanland.

Med hänsyn till de fördelar Stockholm, såsom varande en stor handelsstad och förmånlig afsättningsort för alla landtmanna- och andra näringars produkter, genom sin vidsträckta affärsrörelse erbjuder de besökande och vid betraktande af den medelst jernvägar, flera kanal-linier, en mängd större och mindre ångbåtar samt andra kommunikationsmedel till sjös och lands, särdeles bekväma och underlätande beröringen mellan Stockholm och såväl skärgården i Saltsjön, som Mälarens öar och stränder, samt det i öfrigt omgifvande fastlandet; torde böra erkännas att få städer inom landet hafva ett för en läns-residensstad så förmånligt läge, och att det sålunda icke vore ändamålsenligt att, med upphäfvande af Stockholms län, förlägga Södertörn till Nyköpings län och ej blott den från Stockholm aflägsnare, utan jemväl den dertill närmare belägna delen af Upland till Upsala län, hvarigenom mångfaldiga olägenheter för innevänarne skulle uppstå.

Men då sannolikt synes, att åtskilliga fördelar för innevänarne, hufvudsakligen genom lättare beröring med länsresidenset kunde vinnas och någon besparing för Statsverket uppstå, om, med indragning af Upsala län, en förändring af länsindelningen inom Upland vidtoges, dervid norra delen kunde tilläggas Gefleborgs län, vestra delen förenas med Westerås och den öfriga delen, som medelst jernväg och sjöfart hade lätt förbindelse med hufvudstaden, läggas till Stockholms län, så anser jag mig böra så till vida tillstyrka bifall till motionen, att jag vördsamt föreslår,

att Riksdagen ville besluta att i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes i näder låta undersöka, om och på hvad sätt, den nuvarande länsindelningen inom Upland må kunna förändras, så att, jemte det besparing i administrations-kostnaden åstadkommes för Statsverket, innevänarne beredes lättare eller åtminstone ej försvärad beröring med länsresidenset och att, om en sådan förändring befinnes kunna ske, Kongl. Maj:t täcktes till nästkommande Riksdag derom aflåta nädig Proposition.

Motiverna till min skiljaktiga tanke finnas uttryckta i min reservation. Deraf torde framgå, att jag ej helt och hållet kan bifalla Friherre von Essens motion; men äfven att jag ännu mindre anser den helt och hållet förkastlig. Tvärtom ser jag deri uppräningen till en åtgärd, som jag anser både nyttig och nödig. Under sådana förhållanden har jag ansett mig oförhindrad att tillstyrka den del af motionen, som afser en länsreglering inom Upland, och hvarigenom en besparing för Staten skulle uppstå. Det torde väl icke kunna bestridas, att en reglering i allmänhet af våra länsgränser är af behovet påkallad. Jag är äfven öfvertygad, att förr eller sednare så skall ske; men härvid torde man ihågkomma, att ju längre härmed dröjes, desto större blifva svårigheterna. Bland svårigheterna härutinnan vill jag påpeka den nya landstingsinstitutionen och de deraf uppkomna förhållanden. Landstingens verksamhet har redan visat sig genom nyttiga företag och inrättningar inom de särskilda länen; men för dessa inrättningar behöfvas naturligen penningar, som vi under namn af landstingsskatt betala, och när nu en gränsreglering emellan länen kommer i fråga, så är det påtagligt, att åtskilliga missförhållanden i detta fall komma att uppstå. Jag vill blott påpeka de inom flera län redan byggda lasaretterna. Om nu en reglering uppstår och en del af en provins lägges till en annan, så kan det hända, att denna del framdeles får bekosta ett lasarett till, likasom i motsatt fall en sådan del kan helt och hållet slippa att deltaga i sådana omkostnader, detta allt i den förmodan, att de flesta landsting förr eller sednare komma att beqväma sig till anslag för lasaretter. Det är således gifvet, att ju längre vi dröja med denna reglering, desto större blifva svårigheterna; sådana finnas visserligen redan nu, men äro ej af beskaffenhet att lägga hinder i vägen för en blifvande reglering. Jag anser det derföre ganska befogadt, att Representationen uttrycker för Regeringen sin asigt, att en sådan reglering bör ske, och låt oss nu börja med hänvisande på Upland, eftersom den behandlade motionen dertill gifver anledning, och det är af detta skäl jag får yrka afslag på Utskottets betänkande, men deremot anhålla, att Kammarerna måtte bifalla mitt ofvannämnda, i reservationen upptagna förslag, hvarpå jag härmed vördsammast får begära proposition.

Herr Odelberg: Herr Falk har börjat sitt anförande med klagomål öfver det sätt, hvarpå Utskottets Utlåtande blifvit expedieradt. Som detta till en viss grad rörer mig, då jag har haft nämnda expedition om hand, så har jag ansett mig skyldig att yttra mig. Det torde vara Herrarne bekant, att de tillfälliga Utskotten ej hafva något särskildt kansli, utan att ledamöterna sjelfva få besörja expeditionen af afgifna Betänkanden. I afseende på nu ifrågavarande motion får jag nämna, att, sedan det betänkande deröfver, som utgjorde pluralitetens mening, var färdigt och blifvit justeradt, så uppdrogs åt mig att lemna detsamma till tryckning. Att emellertid Herr Falks reservation dervid icke kommit att medfölja Utskottets Utlåtande torde väl icke kunna läggas mig till last; ty jag vet icke, om jag kan anses haft skyldighet att taga reda på reservationen; utan synes det mig att lika så väl som jag haft skyldighet tillse, att Ut-

skottets Betänkande befordrats till tryckning, likaväl kan Herr Falk haft skyldighet att tillse, att hans reservation blefve tryckt.

Hvad sjelfva saken angår, så har ej Utskottet ansett sig befo-
gadt att ingå i pröfning af någon annan framställning än motionä-
rens, som nemligen var en delning af Stockholms län, genom förening
af norra delen af Stockholms län med Upsala län samt Södertörns
öfverflyttande till Nyköpings län. På de grunder, som blifvit i Ut-
låtandet återopade, ansåg Utskottet det högst olämpligt att flytta
residenset till en mindre stad från en större, hvarrest ortens rörelse
är koncentrerad, och isynnerhet som denna ort består af en mängd
öar, hvilka hafva en lätt och liflig kommunikation med Stockholm,
men deremot skulle få ganska svårt att komma till Upsala. Det fin-
nes nemligen inom Stockholms län tjugufyra kommuner, som ligga
på öar, med en befolkning af tjugutusen personer, hvilka dels på egna
båtar, dels på dagligen gående ångbåtar hafva en lätt kommuni-
kation med Stockholm; men som skulle få mycket svårt att kommuni-
cera med Nyköping eller Upsala. Detta är det skäl, hvarföre Ut-
skottet ej tillstyrkt en delning af Stockholms län, och jag kan för
min del icke instämma i bifall till Herr Falks mening, att en under-
dånig skrifvelse, angående delning af Upsala län, skulle af Riksdagen
afslåtas; utan får jag anhålla om bifall till Utskottets Betänkande.

Friherre von Essen: Åsigterna må vara hvilka som helst om
ifrågavarande motion, så kunna likväl tankarne ej vara delade der-
om, att åtskilliga län kunna och böra undergå en omreglering i af-
seende på gränserna, dels derföre att vissa af länen äro oproportion-
nerligt små, dels derföre att afståndet till länsresidenset i vissa län
är ganska betydligt, och dels derföre att jernvägs- och ångbåtskom-
munikationerna samt en tätare postbefordran, som på sednare tiden
tillkommit, i betydlig mån förändrat deras förhållande till länsresi-
denserna. Formen på vissa län är äfven sådan, att skäligen anmärk-
ningar deremot kunna göras; och jag ber att, såsom exempel, här få
nämna Calmar län med en bredd af fem mil och en längd af mer än
tjugu mil, hvarrest residensstaden är belägen aderton mil från nordligaste
delen af länet; vidare Hallands län med en bredd af tre och en half
mil och en längd af fjorton mil; Bohus län med en bredd af sex mil
och en längd af sexton. Blekinge, med Carlskrona till residensstad,
är så litet, att det ej har mer än 26 kvadratmil, under det att flertalet
af de andra länen hafva 80 kvadratmil. Häraf synes, att den
anmärkning, som gjordes om Upsala län, träffar äfven andra län. Att
nu emellertid göra ifrågavarande förslag beroende på att och hvil-
lande till dess en fullständig förändring af länens gränser kommer att
genomföras, tror jag icke vara klokt, ej mindre till följd, af de svår-
igheter, som uppstå att på en gång göra en omplacering eller in-
dragning af ett större antal tjenstemän, än äfven derföre att sjelfva
frågan då kommer att betydligt uppskjutas. Jag har deremot trots
det vara skäl att partielt genomföra en sådan förändring, och derföre
tagit mig friheten väcka den motion, som nu är under behandling.
Jag vill ej företaga mig att tvista om, *hur* en blifvaude länsregle-
ring bör ske; jag fogar mig dervidlag efter det förslag, som blifvit

af den förste talaren framställt, eller att Kongl. Maj:t måtte låta utreda, huru en sådan fördelning, med afseende å Upland, skulle kunna göras. Den andre talaren ansåg, att den förste talaren ej hade rätt att framställa ett sådant förslag, då Utskottet endast haft att hålla sig till ordalydelsen i min motion. Första delen af motionen afser dock "att Riksdagen ville besluta i underdånig skrivelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t ville låta utreda om en förening kan finnas lämplig af Upsala och Stockholms län till ett landshöfdinge-döme". Detta är den första delen af motionen, och torde, efter min tanke, kunnat af Utskottet upptagas såsom stöd för en motion rörande sammanslagning af Stockholms och Upsala län. Det skulle kunna anmärkas, att göromålen skulle blifva för många och vidlyftiga för den landshöfding, som får den sammanslagna större delen. I afseende härå anhåller jag att få bifoga några siffror. Antalet afförda (= afgjorda eller afskrifna) mål utgjorde under åren 1864--1868:

Skaraborgs län	100,952.
Elfsborgs "	124,265.
Wernlands "	99,546.
Malmöhus "	114,587.
Kronobergs "	82,140.
Göteborgs "	81,854.
Stochholms "	48,630.
samt Upsala "	38,059.
och således i de båda sist-nämnda tillsammans . . .	86,689.

Det synes således, att målens antal inom ett sålunda föreokadt län icke skulle öfverstiga antalet mål inom de öfriga nämnda länen, hvar rest målen nu hinna att behandlas af de dervarande landshöfdingarne. Då detta förslag blifvit af den förste talaren nu framställt här i Kam-maren, så torde dock möta betänkligheter att direkt antaga densamma, hvarföre jag får yrka återremiss.

Friherre Nordenfalk: Jag tror, att flera af de skäl, som Herr Falk och Friherre von Essen här framhållit för en reglering af rikets länsgränser, äro ganska väl värda att betraktas; men i olikhet med dessa Herrar tror jag ej att den fråga, de förordat, kan ensam behandlas. Tager man i betraktande, huru oegentligt gränslinerna emellan flera af länen blifvit uppdragna, så att t. ex. en socken ligger inom det ena länet under det att annexsocknen ligger inom det andra, ja att till och med en och samma socken tillhör 2:ne län, så synes det oegentligt, att regleringen vidtages ensamt för de af motionären föreslagna, utan att man beaktar äfven de andra. Det kan icke förnekas, att en allmän reglering nödvändigt förestår i administrativt såväl som i judicielt hänseende, och som blir allt svårare och svårare, ju längre man dermed dröjer: men deremot måste, såsom jag antydtt, denna reglering *samtidigt* göras med alla icke isolerade län; på denna grund får jag för min del förena mig med dem, som yrka bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Rydqvist: Under återopande just af de skäl, motionären nyligen anfört för bifall till sitt förslag, får jag påyrka bifall till Ut-

skottets förevarande Utlåtande. Motionären har tvifvelsutan rätt deruti, att befolkningen inom nordligaste delen af Stockholms län har längre väglängd till sin residensstad än till Upsala, samt att förhållandet är enahanda äfven i andra län, nemligen att residenset icke är beläget i midten af länet. Detta är icke allenast sannt, utan till och med regeln är den, att residensstaden ligger i ena hörnet af länet eller åtminstone mycket nära intill ett angränsande län, hvaremot till andantagen hörer, att ett residens är beläget ungefärligen i länets midt. Så t. ex. ligger Calmar i sydligaste delen af detta län, icke långt från Blekingegränsen, Bohusläns residens åter ännu sydligare, eller straxt norr om Hallandsgränsen; andra exempel att förtiga. Anledningarne till dessa missförhållanden, om man så vill kalla dem, kunna emellertid lätteligen uppsåras. Alla städer i vårt land, som kunnat uppbringa sig till någon betydighet, hafva, med några få undantag, sedan sekler blifvit anlagda uteder hafskusterna, från Bottniska viken utmed Östersjön, Sundet och Kattegat, vanligen der någon sjö, elf eller å haft sitt utlopp i hafvet. äfvensom vid våra större insjöar. Att de Svenska städerna, i allmänhet taladt, fått dessa lägen hafva våra naturförhållanden betingat och kan således icke väcka någon förvåning. Men då nu ett länsresidens icke kan förläggas i en ödemark eller föga befolkad trakt, i fall denna skulle befinnas ligga centralt, utan måste anläggas i en befolkad stad med lätta kommunikationer åt alla håll, med handel och rörelse, som lifva förbindelserna mellan den och länets innevånare; så hafva de nuvarande residensen af ganska naturliga skäl blifvit förlagda just der de nu befinnas. Detta hindrar visserligen icke, att delar af ett län kunna anses lämpligare böra sortera under ett annat, äfvensom att man kan önska sig ett annat läge för vissa residenser. Men då frågan härom, i fall man skulle taga itu med henne på allvar, är af den mest genomgripande beskaffenhet och skulle föranleda omreglering af nära nog hela landets indelning i administrativt och kameralistiskt hänseende; då en sådan, på botten gående omreglering, hvilken skulle få till påföljd, i fall det centrala läget för länsförvaltningen skulle blifva ögonmärket för reformen, att största delen af de nuvarande residensen blefve förflyttade till andra orter; då härigenom icke allenast statsverket skulle komma att tillskyndas utgifter på millioner, som, enligt min tanke, bättre kunna användas, utan äfven de nu existerande residensstäderna vidkännas förluster, som icke kunna beräknas, då kommunikationerna med dessa städer i allmänhet, medelst jernvägar och ångbåtar, allt mer och mer lättats äfven för länets innevånare, och dessa lättnader så godt som dagligen tillväxa; och då slutligen norra delen af Stockholms län i detta hänseende ingalunda är vantottad, anser jag för min del förevarande Betänkande böra bifallas.

Herr von Geijer: Jag ber att få instämma i motionärens nu tranställda förslag, att Kammarren återremitterar frågan, på det Utskottet må komma i tillfälle taga i öfvervägande det af Herr Falk i dag gjorda amendement vid Betänkandet. Den föreliggande frågan är verkligen så vigtig, att jag ogera släpper den; och jag är öfvertygad, att, om densamma icke nu företages till utredning, så skall

det icke dröja lång tid, innan den dyker upp igen. Jag har visserligen hört, att ett förslag i samma riktning som det föreliggande diskuterats i Andra Kammaren och der underkänts, men jag vet ej af hvad skäl. Hvad här blifvit anfördt emot förslaget, eller att en omreglering af länegränserna ej borde vara partiel utan omfatta hela landet, kan jag ej finna välgrundadt. Ty skall man vänta tills ett så omfattande förslag blir framlagdt, så blir det troligtvis ingenting utaf. Jag får anhålla om återremiss.

Herr von Koch: Jag tager mig friheten i afseende på formen anmärka, att sedan nu motionären frånträdt sitt eget förslag, så kan här endast blifva fråga om att bifalla ett annat förslag af Herr Falk.

Här har blifvit af åtskilliga framhållet såsom något högst viktigt, att en allmän länsreglering sker i landet. Om så är, att denna fråga bör komma under pröfning och afgörande, så hoppas jag, att de, som derför intressera sig, t. ex. den värde ledamoten ifrån Calmar län, hvilken jag föreställer mig bör känna till olägenheterna af ett långt aflägsset residens, eller någon annan, väcka förslag derom, hvilket kan ske när som helst, då frågan derom skulle kunna remitteras till tillfälligt Utskott. Antingen nu ifrågavarande förslag kommer att afslås eller återremitteras, så kan väl frågan ånyo upptagas; men om vi vilja visa någon liten sympati för den åsigten, att frågan, om och huru länens omreglering bör ske, snart må komma under pröfning, så tror jag vi kunna göra detta genom att instämma i yrkandet om återremiss.

Herr Brun: Under diskussionen hafva tvänne olika åsikter blifvit framställda. Den ena har uttalat sig för en partiel förändring af länsgränserna, den andra har deremot fordrat en omreglering i sin helhet. Afven om jag skulle anse den partiela förändringen af Upsala län såsom för närvarande af vigt för landet, så får jag dock anmärka, att motionären endast gjort afseende på länets ena sida. Deremot har han icke tagit i betraktande den del af Upsala län som gränсар i norr till Gefleborgs län. Sistnämnda läns residensstad ligger endast en mil från gränsen af Upsala län, men har deremot en utsträckning af öfver 20 mil åt andra hållet. Härförutom äro, angående Gefleborgs län, andra omständigheter att beakta, såsom att dess särskilda delar äro skiljda genom stora floddalar, hvilket jemväl torde utgöra ett skäl att förlägga residenset till en annan stad. Skulle derfore en förändring ske med Upsala län, så tror jag, att det vore af vigt att på samma gång se till, om ej denna förändring kunde ske åt norr, det vill säga med en samtidig förändring af Gefleborgs län. På sådan grund, och då motionen är så partiel, som nu är förhållandet, så får jag hemställa, att densamma ej måtte bifallas af Kammarren. Deremot skulle jag gerna se, om motionen under Riksdagens lopp komme tillbaka i annat och litet utförligare skick, då jag gerna skulle bifalla densamma.

Herr Odelberg: Af de talare, som yttrat sig, har jag ej hort någon, som instämt med motionären, ej ens han sjelf. Deremot hafva

några herrar af det skäl, att en förändrad länsreglering vore å andra ställen önskvärd, yrkat återremiss. Jag vill till dessa herrar hemställa, om det är lämpligt, eller ens grundlagsenligt, att ett Utskott vid återremiss behandlar en fråga, som ej blifvit motionerad. I afseende på Friherre von Essens ifrågavarande motion har Utskottet på anförda skäl yrkat afslag, utan att yttra sig om lämpligheten af någon åtgärd rörande Upsala, Calmar eller något annat län, och jag tror att, om återremiss beslutas, Utskottet ej heller då kan afgifva yttrande rörande frågor, hvarom ej blifvit motionerad. Jag för min del kan därför icke annat än yrka bifall till Utskottets Betänkande.

Friherre von Essen: Emot hvad den siste talaren yttrade, ber jag att få hemställa, huruvida någon väsendtlig skilnad finnes i ordalagen i motionen och iden af Herr Falk afgifna reservationen. Ut motionen står det "att Riksdagen ville besluta i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t ville låta utreda, om en förening af Upsala och Stockholms län till ett landshöfdingedöme kan finnas lämplig." Uti Herr Falks reservation åter står det, "att Riksdagen ville besluta att i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes i nåder låta undersöka, om och på hvad sätt den nuvarande länsindelningen inom Upland må kunna förändras." För mig åtminstone har det förefallit, som sistnämnda uttryck mycket väl kunde inrymmas i motionen. Härförutom har blifvit af en annan talare påpekad möjligheten af en beröring med Gefleborgs län, men detta tror jag icke kan lägga något hinder i vägen för Kongl. Maj:t vid upprättande af förslaget till en omreglering. Jag får således fortfarande yrka återremiss.

Herr Falk: Jag får härmed anhålla att få förena mig med de talare, som yrkat återremiss.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till förevarande Utlåtandet och dels återremiss deraf; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utlåtandet, hvarvid svarades många ja och nej i blandning, och sedermera proposition på återremiss deraf, då svaren likaledes utföllö med många så väl ja som nej; hvarefter och sedan proposition på bifall till Utlåtandet förnyats samt med blandade ja och nej besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller Första Kammarens Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 1, röstar

ja;

Den det ej vill, röstar

nej;

Vinner nej, återförvisar Kammaren detta Utlåtande.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja --- 32;

Nej --- 29.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Bevilnings-Utskottets den 19 dennes bordlagda Betänkande N:o 2, i anledning af väckt motion om ändring i § 10 mom. 2 i Kongl. Förordningen den 20 Juli 1861 angående mantals- och skattskrifningars förrättande.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-Utskottets den 19 dennes bordlagda Utlåtande N:o 12, i anledning af väckt förslag rörande organisationen af domstolsväsendet.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets nedannämnda, den 23 dennes bordlagda Utlåtanden och Memorial:

N:o 15, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående försäljning till Carlskrona stad af en Kronan tillhörig tomt derstädes jemte andel uti en byggnad;

N:o 16, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående jordafsöndring från f. d. mönsterskrifvarebostället Naum och f. d. hofsmedsbostället Kjedum för anläggning af skolhus i Naums och Kjedums församlingar uti Skaraborgs län;

N:o 17, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående jordafsöndring från f. d. trumpetarebostället Kyrkö vid Westgöta regemente för anläggning af skolhus i Molla församling; och

N:o 18, angående bestämmandet af aflöningen för de vid innevarande riksdag hos Kamrarne och Utskotten samt i Riksdagens Kansli anställde tjänstemän och vakthetjente.

Anmäldes och bordlades Lag-Utskottets Utlåtanden:

N:o 13, i anledning af väckta motioner om ändring i konkurslagen den 18 September 1862;

N:o 14, i anledning af väckta motioner, åsyftande ändringar gällande stadganden rörande exekutionsväsendet; samt

Första Kammarens Tillfälliga Utskotts Utlåtanden:

N:o 2, i anledning af Herr H. O. Falks motion, N:o 10, om tillägg i Kongl. Maj:t nådiga jagtstadga den 21 Oktober 1864;

N:o 3, i anledning af väckt motion om undersökning i och för väganläggning emellan Stensele kyrka och Ranfjorden i Norge; och

N:o 4, med anledning af väckt motion om underdånig framställning till Kongl. Maj:t om ett tillägg i 3 § 1 mom. Kongl. Förordningen den 9 Juli 1862 angående lots- och fyrinrättningen i riket.

Justerades ett protokollsutdrag om valen af ledamöter och suppleanter i Särskilda Utskottet.

Kammaren åtskiljdes kl. 3 e. m.

In fidem

O. Brakel.

Tisdagen den 1 Mars 1870.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Justerades två protokollsutdrag för den 26 och protokollet för den 17 sistlidne Februari.

Undertecknad tillkännagaf, att sedan Notarien i Kammarens kansli, vice Häradshöfdingen Moberg till följd af sjuklighet nödgats begära entledigande från sin befattning, hade till notarie efter honom antagits vice Häradshöfdingen, Friherre R. Bennet.